

Олена Лазун

ЩОДЕННИК МОЄЇ ВІЙНИ

СЕРІЯ: «ЩОДЕННИКИ БЛОКАДНОГО МІСТА»

**Чернігів
2022**

УДК 821.161.2'06-94
Л 17

Лазун, Олена.

Щоденник моєї війни / О. Лазун. – Чернігів, 2022.
- 140 с.

*В оформленні обкладинки використані
фото Валентина Бобиря (м. Чернігів).*

ISBN 978-617-8127-00-8 © Олена Лазун, 2022

*Війна не має кольорів.
Вона безбарвна і брудна.*

24 лютого

Найстрашніший день в житті моєї родини і всієї України.

Мене розбудив дзвінок брата десь о 7-й ранку. Він ніколи так рано не дзвонить. Я злякалась.

- Що сталося? – питаю

- А ви що, нічого не чуєте? – здивовано каже він.

- Ні, а що? – у мене вже тремтить голос, я вже підсвідомо розумію, що сталося те, чого ми найбільше боялись в останні роки.

- Сирени гудуть і бахає десь за містом, - тихо відповідає брат.

- Блядство, - кажу я. І навіть не знаю, що додати. ВІЙНА. Страшна, смертельна, справжня війна прийшла. Не інформаційна, не гібридна, а справжня. З танками, ГРАДами, обстрілами і скаженими вояками.

Діти ще сплять. Маленька Катруся і не зрозуміє, що сталося.

А от старшого сина готували заздалегідь. Розповідали і пояснювали, що таке може бути. Він все розумів, але як і ми, не вірив, що таке може статись у 21-му сторіччі.

Син прокидається і дивиться на мене здивованими очима.

- Мама, що сталося? – питає.

Я плачу. Не можу стриматись, немає сил. Такий відчай заповнив, що дихати було важко.

- Росіяни йдуть, - тільки і могла з себе видавити.
 - Війна? - перелякано питає моя дитина.
- У відповідь тільки киваю. Душать сльози.

Що робити?

Далі все як в тумані. Спочатку були вдома. Я постійно намагалась виконати те, що планувала у разі початку війни. Треба зібрати підготовлені речі (а вони вже фактично всі були спаковані) та вирішити, що робити далі.

Постійно набираю воду. У все, що можна – в пляшки, каструлі, банки. Це нервове. Набрала повну ванну холодної води. Але затичка погана, постійно пропускає. Вода повільно витікає. Так само як мої сили.

Довелось забрати нашу машину зі стоянки. Охоронець подзвонив і сказав, що треба забирати, бо стоянку просто закриють і тоді лишимось без авто. Чоловік пригнав машину. Поставив нашого «Ланоса» у дворі під під'їздом.

Дзвоню рідним. Радимось, що робити. Війна ще ж не в Чернігові.

Може не їхати нікуди?

Чоловік і брат переконують, що їхати ще більш небезпечно. Ми не знаємо, що з дорогами - де вже ворожа техніка, де стріляють і вбивають.

Погоджуюсь, бо лячно десь стати посеред поля з дітьми. Або зустріти росіян на танку. Мама про всяк випадок дзвонить до родички в Тернопіль. Раптом ми все ж поїдемо на захід країни. Та дає свою адресу,

але весь час плаче. Каже, біжить в укриття. Їх теж обстрілюють.

Адресу записую, але ми залишаємось.

Потім трохи шкодую, але все одно не впевнена, чи варто було їхати з міста. Ті, хто кудись доїхав – до Львова чи Тернополя – що там? Де жити? Там теж стріляють і гатять з ГРАДів.

Вдень гуляємо з донькою на вулиці. Спостерігаємо, як деякі сусіди перелякано зносять вниз речі та складають в автівки. Таки вирішили тікати з Чернігова. Ще частина жінок з нашого будинку несуть подушки та ковдри в підвал. Готуються там пересидіти обстріли.

Ми не готуємось. Сподіваємось, не доведеться спускатись в підземелля. Але на душі стає все більш неспокійно. Можливо, все ж варто виїжджати? Що буде, як росіяни захоплять місто?

В інтернеті читаємо, що в магазинах шалені черги, на заправках – ще більші. Люди стоять годинами, щоб залити паливо в авто.

Що ж робити? У нас є бензин, можемо їхати. Але ж ворог обстрілює і захід країни. Та й туди їхати доведеться кілька днів! А у нас мала дитина. Як вона витримає таку дорогу?!

До вечора нема вже ніяких сил.

Від думок.

Від емоцій.

Від хвилювань.

Вирішуємо з чоловіком спати по черзі. Спочатку чергую я, потім він.

P.S.: намагалась вдень подзвонити подрузі, привітати з Днем народження. Не додзвонилась.

- 25 ЛЮТОГО -

У підвал ми побігли вже на наступний день. Завила сирена і обстріли були більш гучними. Коли вперше спустились – було неприємно і моторошно. Жінки, які вчора облаштували собі місця в підземеллі, сиділи в коридорі при вході. Там проходили труби теплотраси, було відносно тепло. Вони поставили багато стільців, понакривали їх ковдрами. Поряд стояв імпровізований стіл, на ньому якісь продукти та чайник. Майже затишно.

Ми пройшли трохи далі, аби нікому не заважати. Сіли просто в коридорі.

Наш сарайчик в підвалі настільки маленький, що навіть якби ми викинули звідти весь мотлох – змогли б там поміститись хіба що сидячі чи стоячі. До того ж, він знаходиться з краю будинку, там холодно. А в коридорі є світло і відносно тепло.

Спробували трохи облаштувати свій тимчасовий прихисток. На підлогу кинули матрац та стару ковдру. Зверху поклали старий дитячий каремат (добре, що я «Плюшкін» і нічого не викидаю!!!). На карематі намальовані герої старих мультиків. Смішні дитячі персонажі лежать тепер на брудній підлозі в сирому підвалі.

Під стіну поставили велику коробку з-під телевізора (це вже заслуга чоловіка – він не викидає упаковки з техніки, доки не закінчиться строк гарантії). Збоку поставили в картонні коробки свої рюкзаки. Їх чотири. В них найважливіші речі – документи, гроші, трохи спідньої білизни, телефони, зарядники та ще купа всього найнеобхіднішого.

І ще кульок - чорний і великий. Туди, вибігаючи

з квартири, вигребла всі продукти з холодильника, які можна з'їсти «насуху» в підвалі. І вода. Багато води.

Чомусь найстрашніше для мене – залишитись без води.

Сусіди

За три рази, що ми сьогодні спускались в підвал, двічі з нами йшли сусіди зверху – старі-німецькі баба Зіна та дід Володя. У них обох покручені ноги, вони ледь ходять. Якби не онуки, які до них переїхали в перший же день війни, то, мабуть, і не спустились би.

Прийшла в підвал і сусідка баба Люба з 5-го поверху. Сиділа біля нас на своєму стільчику. Смільна така. Баба Люба постійно комусь дзвонила по телефону, казала, що боїться сидіти в підвалі, бо будинок може завалитись.

Баба Зіна і дід Вова на неї кричали : «Замовкни Люба!!! Шо ти мелеш! Все буде добре!»

Смільні старі. З ними було не так страшно. З ними було майже весело і як вдома.

Ввечері з'явилась страшна інформація. Писали, що Чернігів здався. Раптом зникли всі думки, емоції, сили. Я сиділа і думала, що це кінець.

Ніч спали вдома. Було тихо. Але то було ще страшніше за обстріли.

- 26 ЛЮТОГО -

Обстріли почались з самого ранку. Пробіжка з квартири в підвал стає вже звичною справою.

Одягаємо брудний одяг, який валяється прямо на підлозі в порозі. Вчора як скинули – так і лежить. Скла-дати та готувати новий - нема сенсу. Все одно в підвалі земляна підлога, пил, бруд.

Хапаємо рюкзаки, в яких давно запаковано щось важливе – їжа, вода, гроші, документи ... і горщик для маленької донечки. Їй тільки два рочки. Вона тільки привчилась до свого дитячого туалету. Тепер відмов-ляється пісяти у памперс. Тому несемо в підвал яскра-во червоний горщик.

Змучені вже з самого ранку. Ніч майже не спали. Слухали чи не почнуть стріляти і бахкати.

Тиша вже лякає. Вона ніби зловіще попереджен-ня, що буде знову жах. А він буде. Ми знаємо.

Підвал – наша фортеця

Яйого навіть встигла полюбити. Наш підвал. Він нас ря-тує під час обстрілів.

Там навіть трохи затишно і комфортно. Хоча, звичайно, сиро і багато пилу. Через той пил ми почали кашляти та часто чхаємо.

Постійно намагаємось якось покращити наше підвальне життя. На третій день війни ми вже виклали під-логу в своєму закутку різними дошками. Якась добра душа їх залишила в коридорі. Ми поклали їх під ноги, щоб не так летіла пилюка в очі та до рота.

В проході поставили дерев'яні двері з якоїсь шафи. Такий собі «паркан» для Катрусі, яка хоче бігати по всьому підвалу.

Наш прихисток під час війни

Тепер для сусідів – то справжній «квест» - пройти «нашу кімнату». Потрібно переступити паркан з дверей, пробігти по дошках, протиснутись через двох кремезних чоловіків – сина та чоловіка. Бо ж вони сидять прямо в проході. Більше нема де. Коридори в підвалі геть вузькі.

Я вже майже змирилась з цим підвалом. Навіть подумую, що можна якось розмалювати стіни. В ідеалі – поклеїти шпалери та повісити картини. А підлогу заслати килимами. Ну то таке. Мрії підвальних буднів.

Головний недолік: тут внизу, під землею - просто божевільня з маленькою непосидючою дитиною. Катрусі нудно, вона постійно хоче кудись йти, до чогось торкатись, щось брати ручками. Вона багато плаче. Не знаємо, як її розважити. Моя дівчинка тепло вдягнута, і їй важко ходити.

І хоча сьогодні на неї вдягли не так багато кофт, і ми замінили штанці та куртку на більш легкі, але для неї нема ніякого задоволення сидіти в погано освітленому обшарпаному підземеллі.

Баба Люба і Путін

Сьогодні мене розважила старенька сусідка баба Люба. Вона з 5-го поверху. Смішна. Фарбує в рудий колір волосся, живе з кішкою Мусею, яку дуже любить. В підвалі вона розповідає нам про свою пухнасту подругу, хвилюється, як вона там без неї. І навіть коли бабуся мовчить, мені здається - думає про кішку.

Сьогодні до підвалу вона спускалась тільки раз, під вечір. Прийшла як завжди зі своєю сумкою та двома мобільниками. Сіла на свій стілець з рудим пледом та одразу почала комусь дзвонити.

Вона любить поговорити по телефону з подругами чи родичами. Але телефон швидко розрядився. Тоді старенька акуратно склала руки на колінах і про щось задумалась. Ми в цей час думали, як нам розважити Катрусю, як її погодувати.

І тут бабка видає: «Ну чого його ніяк не вб'ють?»

Питаю: «Кого?»

Вона здивовано підводить на мене очі, дивиться як на дурненьку і спокійно пояснює: «Ну як кого? Путіна! Чого його не вб'ють?! Він же один! Чому його не можна вбити? Їх же багато в різних країнах, вони могутні. Чому вони його не вб'ють? Він же зовсім один?»

В її очах було стільки наївного дитячого дивування! Вона щиро всім серцем не розуміла, чому оту потвору не можна взяти і просто вбити! Я почала було пояснювати про могутність росіян, про ядерну кнопку, про газ, який вони всім продають ...

А потім раптом зрозуміла, що і сама не можу пояснити – чому його не вб'ють? Оту потвору з Кремля. Вбивцю світового масштабу. Він же один! А нас багато!

Питання без відповіді. Принаймні для мене і для баби Люби.

Ми так і не зрозуміли - чому?

Нові звички

Знового в моєму житті - сьогодні я прала копійчаний поліетиленовий кульочок. В нас немає нових, чистих, а вони тепер дуже потрібні. Треба замотувати Катрусину кашку, класти хліб, бутерброди. Нових купити нема де.

А ще я за кілька днів стала маніакально мити

посуд. Боюсь, що раптом не буде води в крані, і він лишиться брудним. А це антисанітарія. Тому мию все і одразу.

Вчу нові слова. Іскандер, смерч, град і т.д. Це слова смерті. Тепер маємо їх знати.

Всі наші денні «візити» в квартиру - наче забіги на короткі дистанції. Ми біжимо вгору сходами з торбами. Встигаємо роздягнутись, умитись, поїсти гарячого чи хоча б випити чаю.

Обов'язково треба погодувати Катрусю. Вона категорично не їсть у підвалі. Не хоче там навіть свою улюблену кашку в пляшечці.

Сьогодні, щоправда, сусіди пригощали її цукерками. Називаються «Ромашка». З'їла. Мовчки, насуплена мала дівчинка жувала солодкі цукерки в обшарпаному сирому підземеллі.

Дурість

Аще сьогодні трохи роздратувала молода жінка. Вона вибігла з одного сарайчика у підвалі і благально питала чи є у кого автомобіль, щоб хтось з'їздив за її чоловіком.

Мовляв, той поїхав по продукти і kota на квартиру, а коли повертався – почався обстріл. Таксист зупинив автомобіль, на якому вони їхали, прямо посеред дороги, вийшов і пішов геть. Все це сталось в районі Катерининської церкви. Звідти до нашого підвалу йти пішки хвилин 15-20. А якщо бігти, то можна і швидше.

Але!

Вона просила людей ризикувати життям заради її чоловіка, який, мабуть, з великої дурості поїхав в день

шалених обстрілів на стару квартиру по ката, картоплю та м'ясо. Серйозно???

От що у людей в голові?

А тепер вона просить, щоб хтось фактично жертвував собою через вашу сімейну дурість?

Та все обійшлося. Чоловік її з'явився досить швидко. Енергійний та веселий, як завжди. Сказав, що в районі Катеринки так гупнуло, що кіт обісрався три рази, а таксист просто втік, лишивши авто посеред дороги. А він добирався пішки. Скрізь поліція та військові. На трьох кілометрах шляху у нього 6 разів перевіряли документи. Добре, що все так закінчилось.

Порожні магазини

Мене починає лякати ситуація з продуктами. Магазини працюють фактично тільки зранку. Потім або обстріли, або товару немає. Люди вигрібають все. Крамниці зачиняються.

Чоловік вчора купив зовсім трохи - хліб, батон, молоко, сірники. У нас, звісно, є деякі запаси. Але надовго їх не вистачить. Треба докупляти за будь-яку ціну.

Сьогодні знову ходив до магазину. Довелось спочатку годину постояти на холоді перед супермаркетом, але воно було того варте. Ми трішки закупили необхідних продуктів.

Великою проблемою виявився туалетний папір! Дешевого просто нема. А дорогий ... ну він дуже дорогий. Принаймні для нас. 64 гривні за упаковку з чотирьох блаженських рулончиків?.. Зазвичай ми купуємо «обухівський». Для таких потреб саме те. Тепер економимо навіть туалетний папір.

Вермішель теж купили дорогу. Дешевої нема. Круп взагалі майже ніяких нема, навіть дорогих. Люди вигребли всю картоплю.

Цікава інформація за сьогодні – наш губернатор заборонив продаж алкоголю! Хоча дозволив продавати окупантам у разі чого технічний спирт. Народ як знав – до цього скупив фактично всю горілку з супермаркетів.

Ще до війни, коли я планувала втечу з міста, думала - раптом що - заїдемо в будь-який супермаркет, закупимо все необхідне і поїдемо. Хто ж знав, що магазини закриваються в перші ж дні. А потім, навіть коли і відкриватимуться на кілька годин, світитимуть порожніми полицями.

Недоречні думки

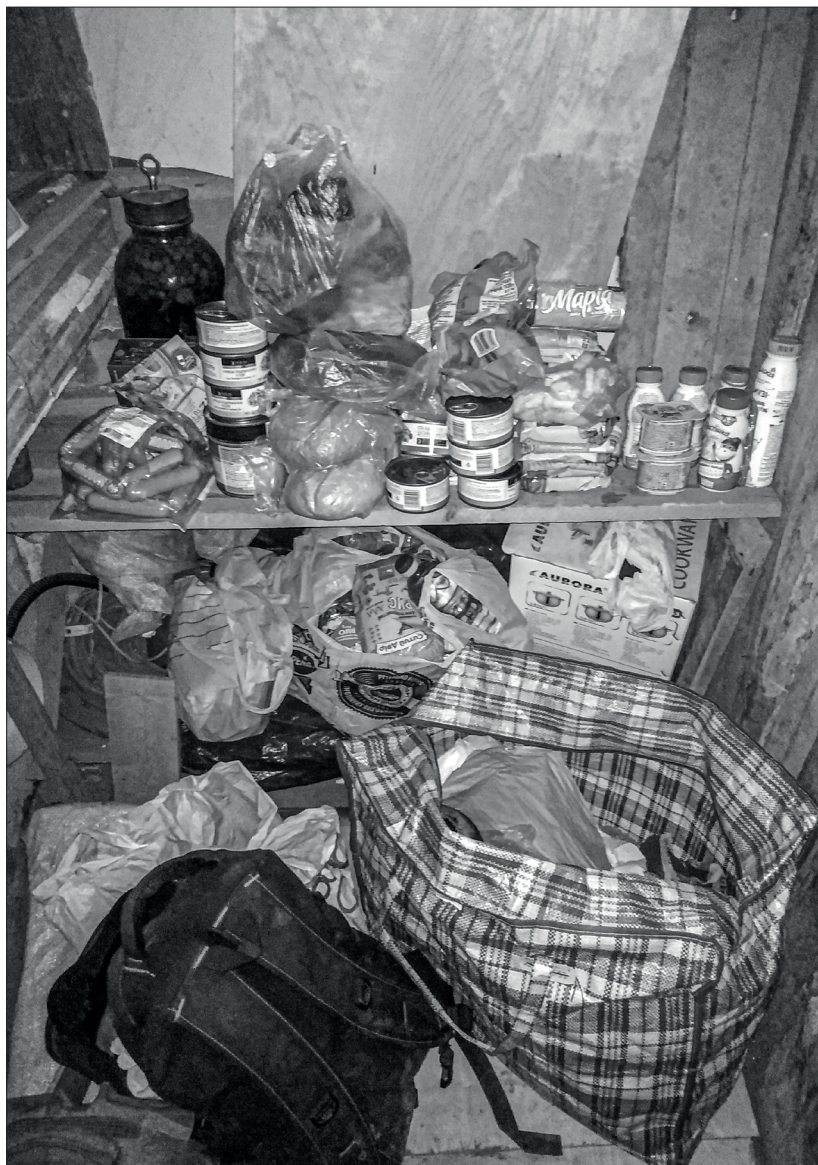
Під час війни в голові з'являються нав'язливі трохи недоречні думки. Окрім того, що страшно, треба ховатись, чимось годувати дітей і себе, в мізках постійно крутяться якісь дурнуваті питання.

- Треба зашити панчохи, бо на обох п'ятках - по величезній дірці. Але часу не вистачає на це. В квартиру з підвалу забігаємо поїсти, подивитись новини в телевізорі та комп'ютері, підготуватись до наступного спуску в підвал. Все. Побігли!

- Бруд в квартирі абсолютно не турбує. Якщо раніше я мила підлогу з хлоркою, то тепер ми спимо прямо на килимі, вдягнені в брудні речі, і все ок.

- Їсти не хочеться. Від слова «зовсім». Гарний спосіб схуднути, особливо, коли нема продуктів. Але нікому те схуднення вже не треба. Власне, однаково, як виглядаєш. Перевірено війною.

- Гроші нічого не варті, коли війна. Їх немає куди

Наші припаси

витрачати. Їх не можна з'їсти. Це просто папірці, які нікому не потрібні, коли в місто суне орда, і люди сидять по підвалах. Не потрібно було їх шкодувати на запаси продуктів, коли до них був вільний доступ. По-третє, навіть коли є гроші, їх ні на що не хочеться витрачати, окрім реально потрібних речей. Наприклад, їжі. Все інше – сміття.

• Проживши 42 роки, я впевнено можу сказати, що вартість речей дуууже переоцінена. Все, що ми можемо взяти в дорогу, тікаючи від війни (як ми планували, але поки не зробили) – вмістилось буквально в кілька рюкзаків. Все інше ... да на хер воно треба??? Навіть розлучатись з колись такими бажаними речами не шкода. Єдине, що дуже хочеться забрати з собою – фотоальбоми, де мій син ще маленький, де донечка ще зовсім немовля – її хрестини, перший День народження.

Дзвінки рідним

Постійно дзвоню рідним, а вони мені. Питаємо хто де і як.

Батьки в Конотопі. В підвалі не ховаються. Кажуть, не чують вибухів. Я перепитую: «То може ВИ не чуєте, а вони є? Ви хоч у вікно дивіться, мо ж, люди біжать, дак і ви б бігли?!»

Мати ще хоч одягнена спати лягає. А батько взагалі ніяк не готується. Колишній військовий. Мама - сімейний лікар. Люблю їх.

Брат навпаки. Разом з дружиною та її батьками майже не виходять з підвалу. Кажуть, в їхньому районі біля готелю «Градецький» сильно бахає. Бояться.

Телевізор

Поки ще працює телевізор. Слухаєм новини. З екрану ведучі, різні експерти та державні мужі запевняють, що все контролюють і все досить непогано. Кажуть, що не варто панікувати.

Не радять зриватись з місця і їхати.

Ми їм віримо.

Ніч

Сьогодні ми вже двічі бігали в підвал. Щоправда ненадовго. Обіцяють сильні обстріли о 14.00. Починаєм потроху збиратись. В підземеллі так само брудно та холодно.

На ніч повертаємось додому.

Спимо на підлозі в одній кімнаті. В спальні не можна. Спальня - це кут будинку, і там два вікна. Страшно.

Чернігів на ніч вбрався в чорне. І це аж ніяк не траур! Це містика, таємниця всіх його мешканців.

Людям пояснили, що світло треба вимикати, коли темно. Щоб ворог не бачив. І люди вимкнули. Майже всі. Місто спить і не спить в чорній-чорній ночі.

- 27 ЛЮТОГО -

Пишу ці рядки, сидячі на підлозі в підвалі. Набираю текст в нотатках на телефоні. Це жах як незручно, але боюсь потім забути всі ці доволі цікаві емоції.

Ми щодня все більше модернізуємо нашу підвальну «кімнату». В принципі, мені вже майже все подобається.

Сьогодні надули величезний надувний матрац. На-

решті я зрозуміла навіщо багато років тому його придбала! Саме для цього він і був потрібен - зробити наше підвальне життя більш комфортним.

А ще я познімала цілі жмутки павутиння дерев'яною палкою. Потім знайшла рештки чийогось віника. Ним позамітала пилюку з дерев'яних дошок, які слугують нам підлогою. А над яскравою лампочкою ми зробили шикарний абажур з зеленої сітки, схожої на упаковку від чогось. Її теж хтось викинув тут у підвалі. Вийшло приємне зеленкувате світло. Таке домашньо-інтимне та заспокійливе.

Я вже майже розумію бомжів, які облаштовують собі такі ось оселі в підвалах і цілком щасливі.

Моя маленька донечка теж вже майже звикла до підземелля. Спочатку сире та брудне, тепер воно стало для нас відносно комфортним майже домом.

Розваги для Катрусі

Сусіди як можуть допомагають розважати Катрусю. Знаходять в підвальних сарайчиках старі іграшки своїх дітей і дарують Катрусі. Ми вже маємо велику машину вантажну, скакалку та велобіг!!! А ще сусідка баба Люба пообіцяла нам санки і гітару. Домовились забрати їх після війни.

Катруся грається на брудних дошках, в пилу. Дала їй монетки. Вона акуратно розкладає їх своїми маленькими пальчиками на брудній дошці в рядок. Потім перекладає на подарований старий велобіг. І знову - на підлогу. Так зайняла сама себе хвилин на 20.

Бігати по підвалу не дозволяємо (принаймні нама-

гаємось зупиняти), бо тоді в повітрі підіймається справжня пилова буря. Важко дихати. Починаємо кашляти. Весь одяг Катрусі брудний від того пилу. Ми всі брудні. Але якось то не турбує нас абсолютно.

Найстрашніше в цих підвальних іграх моєї дитини, що мене це аж ніяк не тривожить – бруд, пил, антисанітарія. Мені якось спокійно-байдуже.

Вперше ночуємо у підвалі. Катруся з'їла свою кашку, пострибала на надувному матраці, поплакала-повередувала і врешті-решт заснула. В одязі: в рожевій курточці, рожевій шапці та рожевих чобітках. Ми вкрили її ще одним кожушком та теплим пледом. Чоловік спить поряд. Заснув майже миттєво. Він теж дуже втомився від цього жаху.

- 28 ЛЮТОГО -

На годиннику 19.20. Сидимо у підвалі. Сьогодні на вулиці -5. В підвалі теж похолодало. Ми все ж таки пішли до свого маленького сарайчика. В коридорі, де постійно хтось ходить, переступає через тебе, злиться – то не варіант.

Ми винесли зі своєї маленької коморки фактично все. На підлогу поклали дошки, матрац, каремат, а зверху ще один матрац - надувний. Він зайняв весь простір внизу. Вийшла така собі суцільна спальна кімната. Туди цілком нормально вміщаються син, донечка, і я навіть можу присісти в ногах. Чоловік спатиме в матвієвому дитячому візочку в коридорі. Сидячі. Але то нормально. У нас багато ковдр та пледів. Будемо кутатись.

Коли в обід бігали додому їсти, згадали про мою чудову каракулеву шубу. Вона натуральна та реаль-

но тепла. І ще один маленький матрастик прихопили. Для Катрусі. Бо в підвалі дуже сиро та холодно.

На стінах в сарайчику розвісили свої речі та стару брудну ковдру. Ковдра - суто для захисту від протягів. Скрізь щілини. Дме. Вийшло досить приємно та комфортно. Дітям навіть сподобалось.

З собою в підвал взяли багато їжі. Це на вечір. А, можливо, на всю ніч і весь наступний день. Ніхто не знає, що буде.

Вдень дзвонив брат і радив занести до підвалу все необхідне. Їжу, воду, свічки, ліхтарики, зарядники для телефонів. Сказав, що ті клятї орки розбомбили два села під Черніговом і тепер сунуть на нас. Планують обстрілювати древнє прекрасне місто своєю поганською зброєю.

Страшно. Дуже страшно. Не за те, що доведеться довго сидіти в підвалі. Страшно, що орки можуть прорватись.

- 1 БЕРЕЗНЯ -

Весна. У Чернігові падає сніг. Сьогодні йому не радіємо.

В інтернеті пишуть, що ворог розкидав з повітря дивні речі - дитячі іграшки, старі речі. А всередині речей - вибухівка. І тепер сніг приховав всю ту небезпеку. Скоріше б розтанув.

Ніч ми спали у підвалі. На вулиці мінус два. В підвалі десь стільки ж.

Дітей утеплюли наскільки це можливо - шуба, матрастик, пледи. І всі ж одягнені повністю! Тіло в теплі, а голова в холоді.

Реалії воєнного Чернігова

Вночі не стріляли, але ми боялись йти додому.

Увечері попереджали, що орки будуть стріляти всю ніч. Тому сиділи в підвалі - спали-не-спали, чекали і боялись.

Ще одна жахлива ніч.

Якось досиділи до 7-ї ранку і пішли в квартиру грітись та їсти щось гаряче. Швиденько заварили чаю-кави, зробили такі-сякі бутерброди. Перекусили.

Одразу ж починаю варити їжу на майбутнє, плюс

- готую щось більш поживне на сніданок. Сьогодні їли вермішель з сосисками. Сину дали цілу, а ще одну поділили з чоловіком навпіл. Катруся пила свій традиційний йогурт. Їх ще зовсім трохи лишилось, тих йогуртів. Що буду давати їй потім на сніданок?

Коли ми в квартирі, я постійно прислухаюсь. З періодичністю в 5-10 хвилин відкриваю кватирку і слухаю, чи не виє сирена.

Поки були вдома - тричі чули сигнал тривоги, гупали ГРАДи.

Не бігли нікуди. Дуже потомились за ніч. Пішли вже об 11-й, коли бахнуло зовсім поруч.

У дворі зустріли сусідку, яка бігла з торбами з магазину. Вона запропонувала піти з нею в аптеку. Каже, у неї 34-й номер, а вже заходив 17-й. Каже, якщо треба які ліки, можна піти з нею під її номером. Та у нас не було сил стояти ту чергу.

Та ще й орки гатять з артилерії. Краще не ризикувати.

Машина порятунку

Щоразу пробігаючи з під'їзду до підвалу – з острахом та надією дивлюсь на нашу машину. Автівка стоїть біля будинку. Стоїть під обстрілами. На неї вся наша надія на втечу! Бак повний бензину, в багажнику – каністра з паливом. Якби ми тільки могли проїхати!!! Намагаюсь не думати, що буде, коли в наше авто потрапить хоча б осколок снаряду. Тоді все. Кінець. Ми не виберемось.

Пробігаючи мимо машини, подумки розмовляю з нею. Прошу триматись. Прошу дочекатись слушної миті і вивезти нас з пекла. Мабуть божеволію потроху.

Кожного разу, коли вибігаю на вулицю, дивлюсь на свій «Ланос». Дуже тішусь, коли бачу його цілим та неушкодженим. Молюся, щоб так було і надалі. Хоча розумію, що у автомобіля під відкритим небом шансів мало.

Розстріляні села

Сьогодні особливо погано. Вчора розстріляли Київську та Павлівку. Це зовсім поряд. Буквально кілька кілометрів від нашого району. Димились цілі вулиці спалених хат. Загинули люди. Їх просто привалило в будинках та погребях.

Сьогодні ж обстріляли градами Масани та ЗАЗ.

Безнадія і страх. Ми у пастці. Виїхати не можемо. Як далі тут жити не знаємо.

Це лише 6-й день війни. А Чернігів вже оточений. Виїзди з міста заміновані.

Ворог обстрілює житлові райони. Як все так швидко змінилось?

Ще кілька днів тому влада з екранів телевізорів запевняла нас, що все добре і не варто панікувати, а тепер говорять, що шляхи навколо міста небезпечні і їхати ніяк не можна.

Люди різні

Сьогодні дзвонив свекор і просив мого чоловіка - увага!!! - передати покази лічильників за світло, газ. Бо 1-го ж числа потрібно передавати ті покази. Війна війною, а комуналка - то святе.

Наші сусіди зверху - дід Вова і баба Зіна - тільки

двічі спускались у підвал під час обстрілів. У обох хворі ноги, ледь ходять. Сказали онукам, що не будуть йти в низ, бо назад їх потрібно вже буде заносити на руках.

Сусіди з першого поверху теж не ходять в підвал. Кажуть, сенсу не бачать. Якщо прилетить до них, то і підвал зачепить.

- Яка різниця де? – затаючись цигаркою, питає сусід.

- 2 БЕРЕЗНЯ -

7-й день війни. Цю ніч спали вдома. Покотом на полу. Порозкладали ковдри-подушки і спали.

Ніч страшна. Місто темне. Чорне. Не світиться вже вогнями автомобільний міст через Десну. Кажуть, його підірвали наші, щоб ворог не зміг переправитись. Сподіваюсь, то неправда. Інакше ми не зможемо вибратись з міста.

Сирени вночі не було. Хоч трохи виспались.

Готувала сніданок. Катя їла йогурт, ще намазала їй бутерброди салом. Дорослим дала по яйцю смаженому та блаженському бутерброду - хліб, маргарин, шматочок ковбаси і сирний продукт. Ну і чай-кава.

Сьогодні упіймала себе на думці, що мені шкода викидати крихти хліба. А раптом знадобиться? Дістала тарілочку і зсипала туди все, що лишилось від шматка, все, що раніше викинула б у смітник.

Хочу не боятись

Слухаєм телебачення.

Наше, українське. Попереджають, що ворог може глушити сигнали і дезінформувати людей. Слухаєм но-

вини про перемовини, про реакцію Європи, інших держав. Кажуть, нас дуже підтримують. Слухаю все це, а на душі - жодних емоцій.

Я просто хочу, щоб перестали стріляти. Я хочу просто спокійно сидіти вдома.

Я хочу не боятись. Не боятись, що почнеться обстріл.

Не боятись, що закінчуються харчі, і їх ніде буде взяти.

Не боятись вийти на вулицю.

Ще кілька днів тому ми не хотіли сидіти дома. Кажали один одному, що треба гуляти на вулиці, бо ми збожеволіємо. Тепер ми не хочемо виходити на вулицю. Тільки вдома. Насидітись, нагрітись. Люблю свою домівку.

Знову йде сніг. Ми йому не раді. Ми його не хочемо. Він ховає небезпеку.

Я мирна людина. Моя сім'я мирна. Ми боїмося війни.

Квартира

Всі вікна в квартирі завішені. Увечері майже не вмикаємо світло. Іноді заглядаю за ролети, дивлюсь, що там на вулиці. Це нервово, я знаю.

У квартирі над нами постійно бігають діти. Раніше то трохи дратувало, а тепер радує неймовірно.

Там люди!!! Діти!

Вони бігають по квартирі, і все у них буде добре!

Під будинками не світяться навіть сигналки машин. Кілька днів тому тероборона провела роз'яснювальну роботу з місцевими водіями. Сказали, якщо помітять блимаючий маячок - просто розіб'ють скло і вимкнуть сигналізацію. А потім взагалі заберуть авто на потреби ЗСУ.

Ми в своєму «Ланосі» позакривали купою ганчірок та рушників все, що може світитись вночі. Боїмося втратити нашу останню надію на порятунок.

Матвій

Старший син. Матвій. То особлива тема. Він майже дорослий. Він все розуміє. Але він ще дитина. І йому страшно. А мені ще більш страшно за нього. Він дивиться на мене з такою надією, що можна збожеволіти!!!

Він вірить, що я витягну його з цього жаху. Він вірить в мене. А я безпорадна. Я нічого не можу вдіяти проти ворожої авіації, проти клятих ракет та ненависних бомб. Я маленька майже зламана людина.

Катруся

Сьогодні, коли пролунала сирена, моя дворічна Катруся сама пішла в коридор, взяла свої кофтинки, штанці, куртку і принесла мені - мовляв, вдягай, підемо в підвал.

Я одягнула. Сирена замовкла. Залишились дома.

Бійка за ліки

Біля аптеки сьогодні була бійка. Не те щоб велика ... так, штовханина. Сварились через те, яка має бути черга. Одні кричали, що тільки жива. Інші, що по запису, по талончиках. Люди сварились, щоб отримати ліки.

Хліб

Вмісті проблема з хлібом. Його майже неможливо купити. Там, де з'являється машина хлібоком-

бінату – одразу кілометрова черга. Розбирають за хвилини.

Сьогодні чоловіку вдалось таки купити трохи хліба. Постало питання - що робить, щоб не зацвів? Перше, що приходить в голову - сушити сухарі в духовці. А мама сьогодні порадила - морозити в холодильнику. Потім потрібно тільки розморозити - і можна вживати. Каже, їй про цей спосіб розповіла санітарка в поліклініці.

Вода

Постійно набираю воду і мию посуд. Це нервове. Але хоч трохи заспокоює. Набрана вода заспокоює. Тоді я знаю, що є запаси. Посуд мию, щоб був чистий завжди.

Коли піднімаємось з підвалу, окрім їжі, одразу повною запаси кип'ятку в термосах. Їх беремо з собою в підвал.

Конотоп

ВКонотопі лунала сирена. Мама була на роботі в той момент. Не знаю, навіщо їх, сімейних лікарів, змушують щодня йти на роботу. Пішки через півміста. Мамі під сімдесят, підвищений тиск, але вона ходить. Вона лікар.

Сьогодні після сирени всі лікарі бігли в бункер під лікарнею. Знають, що орки люблять бомбити медзаклади. Коли сирена замовкла - побігли по домівках, перевіряти як там сім'ї.

У мене в Конотопі батько і кіт. Батько після двох інфарктів та операції на серці. Цього разу все обійшлося.

З'явилася інформація, що до міського голови Кочотопа приходили орки. Пропонували здати місто, інакше - накриють артилерією. Голова виступав під мерією, розповідав це все людям. Зібралось кілька десятків містян. Постановили боротись і не здаватись.

Не знаю чи правда, але місцеві кажуть, що мер тікав з міста, а оце повернувся.

Білоруси

Десь близько 13.00 в Чернігів прилетіло дві ракети. Впали у дворі районної лікарні. Про постраждалих поки не знаємо. Чоловік каже, схоже на «Іскандер». А летіли скоріше за все від білорусів. Мразота.

Лукашенко був у Чернігові багато разів. Його білоруси роками їздили на закупи до нас. Вигрібали з наших магазинів все, що могли - цукерки, горілку, ковбаси, пральний порошок, дитячі іграшки. А тепер шлють нам ракети. Обстрілюють місто, в яке з таким задоволенням приїжджали. Я пам'ятаю їх на закупах у місті. Перелякані і наче голодні. Жадібно гребли все. Раділи, коли купляли якусь китайську фігню, бо в них такого немає.

Багато білоруських машин приїздило кожні вихідні до нас. В них багато людей. Їхали цілими родинами, бо через кордон можна було перевозити товару з розрахунку на кількість осіб. Везли навіть немовлят. На них теж можна було взяти горілку і ковбасу.

З місцевими білоруси спілкувались неохоче. Вони постійно чогось боялись, у них завжди були перелякані очі. Білоруси - це народ, який постійно всього боїться. А тепер закидають нас ракетами. Хочуть, мабуть, щоб ми теж боялись.

Мої рідненькі

- 3 БЕРЕЗНЯ -

Ми ризикнули ночувати вдома. Я не спала. Вночі сирена вила тільки двічі.
Це те, що я чула. Могла якусь і пропустити.

Кожного разу вскакувала з підлоги й бігла до вікна дивитись у шпаринку, що там на вулиці. Не можу пояснити навіщо це роблю. Розумію, що нічого не побачу, нічого там немає.

Будинки стоять темні, напівпорожні. Але відкрити квартиру, дихнути свіжим повітрям і поглянути хоч трішки на зовнішній світ - все це трохи знімає напругу.

Літаки

Зранку постійно лунає тривога. Ми вже не біжимо щоразу в підвал. Навчилися трішки розрізняти рівень небезпеки. Якщо десь вдалині бахає - то майже не страшно.

А ось сьогодні я вперше почула гул літаків. Слово «страшно» не може передати всю ту палітру емоцій, які переживаєш в той момент. Коли ти стоїш біля вікна і розумієш, що бігти вже немає сенсу. Що за кілька секунд десь впаде бомба.

Тільки молишся. Молитва рятує.

Дедалі гірше

Коли я думаю, що гірше бути не може, з'ясовується, що поняття «гірше» - безмежне. Все дуже погано. Над містом гудуть літаки і скидають бомби. Ми вже навіть не виходимо з підвалу.

Тільки що обстріляли житловий мікрорайон Чернігова. Район готелю «Градецький». Потрапили бомби і ракети в багатоповерхівки. Верхні поверхи знищені. Я не знаю, скільки там було людей.

Постраждала бабуся моєї золовки. Старенька маленька бабця, яка не в силах бігати в підвал, сиділа вдома. Від вибуху повилітали вікна, бабуся впала і сильно вдарилася. Її забрала «швидка». Їй пощастило.

Такого не творили навіть нацисти у Другу Світову.

Мій брат Роман з дружиною та її батьками був у підвалі неподалік місця, де російська авіація все розбомбила. Коли перестало гупати, він з тещею побіг до будинку бабусі. Роман каже, що такого ніколи не бачив навіть у фільмах жаху. І ніколи не забуде.

Люди вили. Вили, як ота клята тривожна сирена. Навколо кров, уламки будинків.

На землі лежали людські кінцівки. Це чернігівці, які на момент вибуху були на вулиці. Вони не встигли нікуди добігти. Їх просто розірвало.

Ще десятки мирних чернігівців загинули у власних квартирах. Вони не встигли спуститись у підвал.

Немає емоцій. Немає думок. Немає слів. Суцільний жах.

Через кілька годин після жахливого обстрілу ми наважились ненадовго вийти з підвалу.

Забігли на півгодини додому. Швидко зварили вареники з картоплею та грибами. Їх чоловік купив, коли був у магазині. Зазвичай ми таке не купляємо. А тут згодилось. Матвію, правда, не сподобались.

Потім бігли в підвал. Була тривога повітряна. Тільки вскочили - почало гупати.

А потім ревів у небі літак. І знову гупало. Тільки сильніше.

В підвалі сьогодні багато людей. Прийшли навіть ті, хто ніколи сюди не спускався. На поверхах залишились тільки старі та німецькі, яким важко ходити.

Баба Зіна та дід Вова лишились в квартирі. Чоловік їхньої онучки Михайло заклав їм вікна подушками та ковдрами. А сам з дружиною та двома малими дітьми спустився в підвал.

Діти звикли до підвалу

Коли ми бігли вдень до підвалу, Катрусю довелося буквально стягувати сонну з ліжка. Моя дитинка була невиспана, зла і голодна. Дала їй печиво «Марія». Вона стрімко схопила його своїми маленькими брудними пальчиками і почала жадібно їсти. Моя перебірлива, примхлива маленька принцесо. Як я тебе люблю!!!

Два дні до цього ми спускались в підвал тільки ненадовго. Катруся вже відвикла. А тепер знову сидимо майже увесь день. А потім ніч.

Доньці не подобається. Матвій теж не любить сидіти в підвалі. Хоча коли його не чіпають і дають посидіти в інтернеті - згоден миритись.

Нова нерухомість

Сьогодні ми «розбагатіли» на ще одну «нерухомість». Поряд з нашою коміркою знайшли майже нічийний сарайчик. Точніше, він належить якійсь квартирі, але його і досі ніхто не зайняв. На дверях замок, але не закритий – висить «для годиться». Заглянули всередину

- пусті картонні коробки та кілька дерев'яних ящиків. Але найголовніше - тут є світло!!!

Кажу чоловіку - треба перебиратись сюди з нашої комірчини. Тут можна добре надути матрац і всім разом лягти. Так і вирішили. Сміття винесли. Картонними коробками вислали підлогу та заклали бетонні стіни. Перенесли каремат, всі матраци та ковдри з подушками. Вийшло гарно. Просторо, є світло. Чоловік каже – його наче хтось підвів до того сарайчика.

Увечері в підвал знесли всі запаси продуктів з квартири. Всі крупи, консерви, йогурти, каші порозкладали в нашому старенькому малому сарайчику. Вийшла така собі кухня-комора. Тут є все для підвального побуту. Не знаємо, чи вдасться завтра хоч на хвилину забігти в рідну оселю.

Вечір

Тільки що були вибухи шаленої сили. Земля дрижала від тих клятих бомб. Люди в підвалі розгублено бігли коридорами. Кожен біг до своїх рідних.

Було дуже страшно. Мої діти спали в сарайчику. І я теж бігла до них.

Треба бути всім поряд.

- 4 БЕРЕЗНЯ -

Зранку піднялись в квартиру. З'їли гречку з яйцями. Пили чай і каву.

Потім знову бігли у підвал.

Били в наш район. Прибігли перелякані сусіди.

Кажуть, в під'їздах повилітали вікна.

Сусід Мишко з дружиною та двома дітками були дуже налякані. Вони ледь не загинули, коли йшли до підвалу. Обстріл почався раптово. Але був такої страшної сили, що навіть завжди радісний та позитивний Мишко вирішив таки спуститись вниз. Одягли дітей і вже збирались виходити з квартири в під'їзд. Мишко йшов першим. Його, дорослого чоловіка, відкинуло вибуховою хвилею назад. Полетіло скло.

Добре, що виходили саме в той момент, а не хвилиною раніше. Добре, що Мишко, а не його маленькі сини йшли першими. Ніхто не постраждав. Тільки дуже перелякались. Сказали, будуть тепер ночувати в підвалі. До цього вони на ніч повертались до квартири.

А потім пішли ще люди. Багато людей. Прийшли навіть з собаками.

Баба Люба вмовила Мишка відловити її норовливу кішку Асю. В підземелля принесли її в переносці.

Підвал сьогодні був багатолюдний і багатозвірний.

Раніше я з огидою спускалась сюди. Якщо чогось торкалась - потім довго мила руки. Тепер все інакше. Підвал став домівкою. На бруд та пил не звертаєш уваги. Все, що є в підвалі - картон, палки, ящики, клейонки, дошки - це не сміття, а корисний будівельний матеріал.

Стає все гірше

Зсамого ранку гатило так, що земля гула. Ми молилися.

З кожним днем стає все страшніше. Над нами постійно гудуть літаки та ракети.

Один снаряд поцілів майже в наш будинок. Впав за метр від середнього під'їзду.

Вибухом позривало балкони, повибивало вікна разом з рамами. А уламком пробило діру в підвал. Туди, де ми ховались. Добре, що саме в тому сарайчику нікого не було. Лише якесь обладнання.

Потім по будинку ходили рятувальники. Казали, що, ймовірно, снарядів було два. Можливо один влетів в чийсь квартиру і не розірвався.

Дуже складно писати. Складно навіть думати.

Фотографувати будинок не можна. Так кажуть хлопці з тероборони. Одна жіночка хотіла зробити фото собі на телефон - мала неприємну розмову.

Коли вперше вийшли сьогодні з підвалу, було вже близько третьої дня.

Вигляд мого старенького комфортного будиночку жахав і викликав жалість водночас. Він був наче поранений звір, який не розумів за що з ним так. Ми всі не розуміємо. За що з нами так.

Все дворище біля будинку було вкрите склом та рештками рам. На місці, де впав снаряд - воронка. Глибина - десь по коліно.

Перше, на що я глянула – наша машина. Ціла! Принаймні зовні. Трішки уламків прилетіло в бампер, але то дрібниці. Сусідні дві автівки постраждали сильніше. В червону «Таврію» влучив шматок снаряду прямо в паливний бак, повилітало все скло. Трошки подалі в сірій автівці перекошило вікна. Можливо, є ще якісь пошкодження.

А наша ціла!!! Радію.

Катруся одразу побігла до знайомої гойдалки і вместила на сидіння. Донечка задоволено посміхалась. Тато колихав, мама стояла поруч. Ми одразу і не

помітили, що одна з двох міцних труб, на яких трималась гойдалка - відірвана. Точніше зрізана уламком, наче гострим ножем. Мені навіть складно уявити, якої сили була вибухова хвиля!

Тепер наш будинок позначений війною. Дірка в стіні, перебита газова труба, здерта з дерев кора. А в повітрі замість весни - запах газу.

Поки ми приходили до тями від побаченого, дівчата з підвалу подзвонили газівникам. Ті приїхали, перекрили газ в будинку. Тепер гаряча їжа для нас - недозволена розкіш.

Добре, що я зранку, коли забігли до квартири, швиденько зварила каструлю вермішелі. Тепер, коли прибігли вдруге - я її розігріла в мікрохвильовці з приправою, потім полила дешевим майонезом. Смакота.

Пообідали. Знову виходимо на вулицю. Після обстрілу на подвір'ї людно, як ніколи. Люди мовчки снують вздовж будинку. Оглядають збитки. Ніхто не плаче. Ніхто не кричить.

Трохи оговтавшись, сусіди починають прибирати. Відтягують поламані конструкції балконів, замітають скло та биту цеглу. Діру в підвалі закрили картоном на трохи заклали камінням.

Знову піднімаємось на кілька хвилин в квартиру. По дорозі на сходах зустрічаємо сусідку. Вона мовчки замітає скло, яке повилітало з вікон під час вибухів.

За годину два під'їзди та двір вже більш-менш прибрані. Дехто навіть встиг позабивати порожні рами дошками. Потрібно берегти тепло. На вулиці ще зимно.

В цьому суть українців - нас неможливо зламати. Ми все одно піднімаємось і збудуємо своє життя по-новому.

На вулиці сьогодні неприємно холодно. Колючий холодний вітер пронизував до кісток. Під вечір довго не гуляли. Та й сирена не забарилась.

Вечеряли вже в підвалі. Зробила бутерброди з сосисками. Їх теж полила майонезом. Для калорійності.

Сама собі посміхаюсь. Ще півтора тижні тому я постійно рахувала калорії. Вермішель та майонез не їла взагалі. Мріяла схуднути. А все ніяк. Тепер їм шкідливі висококалорійні продукти і худну. Треба бути обережною з мріями.

Нема кольорів. Є тільки бруд

Ніжно-рожева Катрусина курточка зовсім брудна. Не можу випрати. Потрібен цілий день, щоб висохла. Не маю стільки часу. Раптом сирена і треба бігти, а

Пряме влучення російської бомби (фото В. Бобир)

куртка мокра. Ми зараз не можемо собі дозволити таку розкіш, як прання. Тому і ходить моя принцеса Катруся в брудно-рожевій курточці. То й нехай. Зараз це аж ніяк не хвилює.

Єдине боюсь - зовсім загубити той ніжно-рожевий колір. Боюсь, що зникнуть всі яскраві барви з нашого життя, а все навкруги буде брудне.

Бруд – це колір війни.

Відчуття

Я кожного дня в останні три доби на межі нервового зриву. Напруження настільки сильне, що я відчуваю його кожною клітиною свого тіла. Коли чую вибухи - шлунок стискається так, наче його хто вузлом зав'язав. І цей стан пружини, яку стисли, не відпускає ні на хвилину.

Коли сьогодні летіли на Чернігів бомби та ракети, я наче залякла. Обхопила голову руками і так сиділа увесь час, поки гупало вибухівкою об землю. Це жахливе відчуття безпорадності шалено пригнічує. Просто прибиває до підлоги. Коли ти, мати, не можеш забрати своїх дітей з цього пекла.

Ось вони сидять поруч і слухають війну.

Закрийте небо!

Ми благаємо світ закрити небо над Україною. Бо нас вбивають. Розстрілюють у власних оселях з артилерії. Скидають бомби на наші будинки. Гинуть люди. Ми молимо закрити небо. Світ наче не чує. Вони спостерігають. Дивляться, як нас вбивають сотнями, і нічого не роблять.

Вони, бачте, не хочуть дратувати путіна. А що ви робитимете, коли він прийде по ваші душі? Ви можете закрити небо над мирною країною і не робите цього. Чому?

Я звичайна українська жінка. Я не розуміюсь на тонкощах світової політики. Але я не можу зрозуміти, чому ви нічого не робите?!!!

Чому світ просто спостерігає?!!

Дрібні неприємності

Потріскалися пальці на руках. Пересушені і порепані, мов печена картопля. А ще у нас усіх чорно в носі. Соплі у всіх смоляні через ту пилюку.

Мене вже не турбують драні колготи. Хіба що трішки холодно п'яткам.

Сусідські проблеми

Онук баби Зіни Мишко бігав у квартиру до стареньких. Каже таких матюків давно не чув. Дід і баба так проклинають кацапів, що своїми висловлюваннями здивували навіть зятя. А він - виконроб на будівництві. Каже - обоє лежать на ліжках і матюкаються на все горло.

Баба Люба постійно всіх розпитує, де б їй придбати корм для кішки. Навіть кудись бігала до магазинів під обстрілами. Потім чули, як сусідка на неї сварилась. Баба Люба купила кішці корму, а собі продуктів - ні.

Кішка то її все. Її дочка пропонувала багато разів забрати бабу до себе. Але без кішки. Бабця каже, що не може полишити свою пухнасту подружку. Каже, Ася пропаде без неї.

Мій Матвій

Мій любий синочок. Наївний великий, але такий маленький хлопчик. Він весь час мене перепитує - коли вже війна скінчиться? Сподівається, що скоро.

Чекає десь до 9-го березня завершення. Ми всі чекаємо. Хотілось би і раніше. Сил немає зовсім.

А ще розповідає, як він гулятиме парками після війни. Я не говорю йому поки, що наші красиві Чернігівські парки скоріше за все перетворились на руїни.

А ще питає, чи не могли б ми поїхати з Чернігова. Господи! Як я цього сама хочу!!! Я постійно картаю себе, що не вивезла дітей звідси в перший же день.

І чекаю, чекаю, чекаю, що все ж організують евакуацію.

- 5 БЕРЕЗНЯ -

Чергова ніч в підвалі.

Сьогодні зранку всіх розбудив сусід Мишко. Десь о 7-й годині він репетував у себе в сарайчику - кричав на старшого сина, що той розбудив меншого. Прокинувся увесь підвал.

Потім вниз знесли стареньку бабцю з 3-го поверху. Вона дуже хвора і майже не ходить. Дочка облаштувала їй ліжко прямо в коридорі. Там протяги і холодно, але це єдине місце, де бабусю можна покласти в повний зріст. Згинатись вона не може. Старенька після операції.

А ще сьогодні в підвалі відчувався запах бензину. Сусіди кажуть – набирали як завжди воду з крану і раптом коридорами пішов цей сморід. Тепер боїмося, що хтось вчинив диверсію і налив у воду якоїсь гидоти.

Немає газу

Вбудинку від учора немає газу. Снаряд пошкодив газову трубу.

Зранку, коли піднялись до квартири, доїли останню вермішель. Вчорашню. Ту, яку я встигла зварити до «прильоту» снаряду в стіну нашої п'ятиповерхівки. Розігріла знову ту вермішель у мікрохвильовці з сосисками. Плюс чай-кава. Так і поснідали.

Тепер, коли немає газу - вся наша надія на електрику.

Коли забігаємо додому з підвалу, потрібно зробити купу речей одразу.

Перше - накуп'ятити воду в чашках кип'ятильником. Раніше я готувала бутерброди для підвалу. Зараз головне - кип'яток в термосах.

Вся їжа й так внизу.

Переоцінка

Як швидко тепер у нас змінюються пріоритети в житті. Ще позавчора ми ночували вдома, дивились новини по телевізору, діти - мультики в комп'ютері. Ми їли гарячу їжу. Я хвилювалась чи вистачить нам запасів. Раніше постійно просила чоловіка закупляти крупи та вермішель. Сьогодні всі ці запаси вже неактуальні. Ми не можемо їх зварити.

Тепер вкрай потрібні «швидкі» харчі. Доїдаємо останні запаси ковбаси та сосисок.

Збили літак!

Сьогодні збили ще один ворожий літак над Черніговом. Один пілот вже був мертвий, коли його знайшли. Дру-

гий катапультивався. Його пораненого знайшли в одному з районів Чернігова.

Я людина мирна. Не люблю жорстокості і все життя намагаюсь уникати насильства навіть у кіно. Але цю тварюку я б рвала на шмаття голими руками.

Наш військовий, який допитував ту мразоту, питав чи знав той, що кидає бомби на мирне місто з простими людьми. Той, звісно, сказав, що ні.

Тварюка пояснювала, що воно військовий і має виконувати наказ. Наші хлопці кажуть - дак ти ж міг спеціально «не попасть». А потім запитали, чи розуміє він, що з ним зроблять мирні жінки Чернігова, якщо його просто випустять в центрі міста? Що з ним зроблять за вбитих містян, за понівечені будинки та наляканих дітей в підвалах?

Росіянин сказав, що розуміє. А потім передав кілька слів своїй родині. Сказав, що любить дружину, що з ним все добре.

Не можу більше про це лайно писати. В мене немає слів, щоб описати всю свою ненависть.

Залишки збитого 5 березня російського Су-34

Підвальне життя

Атим часом підвал живе. Хто як може облаштовує свій підземельний побут. У всіх різні можливості. У когось зовсім немає сарайчика, і люди сплять прямо в коридорах на стільцях. У когось «шикарні» підвальні кімнати – просторі, зі світлом та навіть розетками.

Донька хворої бабусі, наприклад, притягнула до себе в сарайчик мультиварку. Тепер готує там їсти собі та матері. Ми ж максимум, що можемо тут зробити – нагріти воду кип'ятильником та попити гарячого чаю з печивом та шоколадом. Добре, що я ще до війни встигла зробити хоча б ці «солодкі» запаси. Купувала в магазинах солодощі за акційними цінами.

Мешканці підвалу – то окрема соціальна група. Люди, об'єднані спільною бідюю. Вони намагаються спільно якомсь шукати вихід, або, як мінімум, облаштувати прийнятний побут.

Вже кілька днів одна активна жіночка з нашого будинку опитує всіх, хто куди ходить в туалет. Пояснює, що треба у відро справляти потреби, а потім виносити його надвір. Бо якщо загадимо підвал, то гірше буде тільки нам.

Вчора після обстрілу до нас у двір приїхали волонтери. Привезли бутерброди. Ми не брали, бо ще маємо свої продукти. Сусіди їли, кажуть смачно.

В обід ми з Катрусею ходили до магазину над дорогою. Він всього за кілька десятків метрів від нашого підвалу. Там блокпост і хлопці з автоматами. Нам сказали, що у них можна взяти серветки вологі та туалетний папір. Але ми вже пізно прийшли. Все то добро перенесли до церкви. А вона аж за 200 метрів! Це шалено довго. Та ще йти по-

трібно по відкритій місцевості. Якщо почнеться обстріл - не встигнемо добігти нікуди.

Вчора гадська артилерія потрапила ще й в дах садочка дитячого за 50 метрів від нашої п'ятиповерхівки. Прилетіло і в інтернат – за 200 метрів від нас. В садочку було порожньо, а от в інтернаті мабуть вихованці лишились. Бо куди ж їх діти?

По місту цілять саме в дитсадки, школи, будинки. Чомусь особливо запекло нищать саме заклади освіти. Орки. Що з них взяти?

Після вчорашнього обстрілу люди стали швидше бігти до підвалу. Вже не ігнорують тривогу, як раніше.

Думки та проблеми

У нас закінчуються краплі для носа. Для мене і Матвія. В аптеку поки йти не можна. Не знаю, як будемо дихати. Без тих крапель – ніс закладений повністю.

А ще думаємо, як варити їжу. У баби Люби є електроплитка. Але вона її віддала у користування бабі Зіні. Та сидить вдома і варить онукам та правнукам їжу. Думаємо, треба домовитись і позичити собі на деякий час.

Побутово-неважливе

А у мене трапилась маленька неприємність. У курточці поламалась молнія. Добре, що на ній є ще й кнопки, хоч якимось тримається на мені. Прикро, але байдуже. Тепер майже все байдуже. Шалена переоцінка цінностей.

Не важливими стали багато речей. Як ми вдягнені, і чи взагалі чистий одяг. Не обов'язково митись кожного дня, і байдуже чи від тебе смердить. Їсти можна все.

Список для війни

Перед війною я склала список того, що хотіла б вивезти з квартири. Сьогодні, на 10-й день пекла, можу перекреслити на тому папірці все. Ми готові бігти голі-босі, аби подалі звідси.

- 6 БЕРЕЗНЯ -

11 -й день війни.

Ночуємо знову в підвалі. Багато хто з сусідів теж. Не можна спати вночі в квартирі. Дуже небезпечно.

Коли я думаю, що гірше бути не може. У Катрусі вночі піднялась температура. Вона постійно прокидалась і плакала. Хваталась за животик. Посадили на горщик - покакала. Потім дали нурофен від температури. Ненадовго донечка заспокоїлась.

Я майже не спала.

Відчай. Відчай. Відчай.

Катруся спить в своїй брудно-рожевій курточці та шапці на рожевій подушці, яку ми принесли з квартири. Вона вкрита теплими ковдрами. Сьогодні у моєї дівчинки з'явилися ще й соплі. Не знаю, що робити. Є краплі. Капаємо.

Ми намагаємося не виходити зі свого сарайчика. Катрусю теж тримаємо, але вона постійно хоче кудись іти. Їй нудно.

В підвалі тепер скрізь люди. Вони сидять на старих дірявих стільцях, лежать на брудних матрацах прямо на підлозі. Якщо пощастить – сплять на ящиках. Чим більше людей, тим більше проблем. Починаються конфлікти. У нас теж.

Сьогодні одна мадам нафарбована, яка навіть не

живе в нашому будинку, пропонувала зробити з сарайчика, який поряд з нашим - загальний туалет. Мовляв, людей багато, треба десь справляти нужду. Та й взагалі вона для суспільного блага старається.

Пояснили тій дурепі, що не дозволимо поряд зі своїм житлом робити громадську вбиральню. Ледве випхали.

Трохи починають дратувати і деякі інші мешканці підвалу. Кожен намагається встановити якісь свої правила сумісного проживання. А всі на нервах. Всіх все дратує.

Божеволю

В будинку немає газу. Ми не можемо помитися. Не можемо приготувати собі їжу.

Ми мерзнемо в холодному підвалі. І ось захворіла дитина. Відчай - це навіть не те слово. Я не можу описати свій стан словами.

Коли вдень забігаємо на кілька хвилин додому, діти намагаються поводити себе так, як було в мирний час. Вони хочуть вірити, що ось-ось все повернеться – наше прекрасне мирне життя. І ми не будемо знову спускатись в підвал.

Вчора, коли були в квартирі, Катруся малювала в зошиті. Матвій взяв старі фотографії і дивився на себе мало-го. Казав, що тепер розуміє, як добре жив раніше.

Боляче. Дуже боляче. Не забуду.

Побутові проблеми та як їх вирішити, коли війна

Подзвонили батьки чоловіка, сказали, що в них є електроплитка. Саша поїхав до них, привіз ту плитку, а вона не працює.

Сьогодні на сніданок гріла в мікрохвильовці Матвію та чоловіку залишки гречки, яку варила три дні тому. Вона трохи була підгоріла. Але то нічого. Поїли. Попили чай-каву.

Що будемо їсти далі - не знаю.

А потім подзвонив друг чоловіка. Сказав, що у нього теж є плитка електрична, і він може її нам віддати!!! Він з мамою та тіткою живе в хаті, топить грубу. На ній і готують. Плитка їм теж не зайва, але нам потрібніша тепер.

Чоловік збігав, забрав.

На radoщах я зварила суп з реберцями. Поїли гарячого рідкого. Вперше за кілька днів. А ще я наварила гречки та вермішелі. Наперед. Великі каstrулі – по 3-4 літри кожна. Будемо гріти в мікрохвильовці потім.

З неприємностей - згорів наш маленький кип'ятильник. Шкода. Він нас дуже виручав.

З приємностей – подзвонив кум мого чоловіка, сказав, що стоїть у черзі до аптеки і може щось нам купити. Попросили краплі для носу та нурофен від температури. Купив, привіз. Каже, стояв у черзі 4 години.

Взаємодопомога - то наше все!

Вчора одна знайома жіночка принесла Катрусі суп. Каже, їм хтось з родичів привіз. Але Катруся супу такого не їсть. Відмовились.

Тоді вона нам принесла кашку суху, яку треба заварювати. За кашку подякували. Може згодиться. З острахом думаю про можливий голод.

У тієї кашки дуже сльозлива історія. Її нашій сусід-

ці залишила подруга, коли два дні тому під обстрілам тікала в найближче село до свекрухи. Тікала одна з шестимісячним немовлям на руках. Її чоловік поїхав на фронт. А вона лишилась сама з дитинкою в місті, яке четверту добу майже безперервно обстрілюють з трьох сторін.

Іноді я думаю, чи праві такі чоловіки? Вони не евакуювали своїх рідних. Не захистили дітей. А поїхали воювати. Чому не захистили і не убезпечили спочатку найрідніших? Чому не вивезли?

Мишко про евакуацію

А сусід Мишко вчора в підвалі розмірковував, як завжди вголос, чому говорять про евакуацію тільки жінок і дітей?

«Чому не дозволяють евакуацію чоловіків», - запитував невідомо кого дебелий здоровий мужик.

Саша пояснив йому: «Тому, що чоловіки повинні воювати. Крапка».

Але Мишко все одно не розумів.

«Дак чоловіки повинні здохнуть?» - здивовано вигукнув він.

Так і не зрозумів.

Ще щось говорив про те, що ті міста, які захопили росіяни, тепер живуть спокійно, там не стріляють. Може я помиляюсь, але, здається, Мишко був не проти такого розвитку подій і в Чернігові.

Реальність та мрії

Катруся вдень трохи спала. Моя дівчинка стомлена хворобою та безсонною ніччю. Люблю тебе, моя крихітко.

Донечка зранку температурить, тому сьогодні максимумно сидимо в квартирі.

Показуємо їй мультики на мобільному телефоні.

В будинку немає ані телевізійного сигналу, ані інтернету. Уламок снаряду, який пробив стіну в підвалі, мабуть пошкодив обладнання кабельного оператора. Тому тепер наш телевізор стоїть чорною плямою на фоні стіни. Абсолютно непотрібний. Не працюють телеканали. Та й нехай. Нічого корисного там не кажуть. І багато не говорять. Про втрати ЗСУ. Про руйнації в містах. Говорять про наші перемоги. А ми сидимо в заблокованому місті під постійним обстрілами.

Новини про події в місті дивимось в телефоні. Слухаємо щодня звернення губернатора. Той каже, що все контрольовано. Радить нам тримати голову холодною. Яюсь двозначно то звучить. Особливо для людей в підвалі, де майже нульова температура.

Читаю в телефоні, що хтось ще й досі виїжджає з Чернігова. Попри те, що це дуже небезпечно, і всіх попереджають.

Мрію теж виїхати.

Мрію.

Мрію.

Мрію.

Благаю Господа забрати нас звідси в будь-яке безпечне місце. Читаю про наших біженців на Західній. Заздрю. Вони врятувались і вже у безпеці.

Від безсилля опускаються руки. Тримаюсь поки що тільки заради дітей. Я їм дуже потрібна.

Кілька днів вчимо з Матвієм молитву «Отче Наш». На Бога одна надія.

Я зламалась

Не хочу і не можу ні з ким спілкуватися. Хтось пише, хтось дзвонить.

Не можу. Просто не можу.

Я вже не стиснута пружина. Я поламана і як попало скручена у вузол залізяка.

Щодня плачу. Плачу. Плачу.

І молю Бога врятувати нас. Тільки на нього лишилася надія.

Маленькі приємності

Сьогодні дивний день. З одного боку все дуже погано.

Але з іншого - для нас сьогодні день маленьких порятунків. В домі з'явилась електрична плитка та необхідні ліки.

В підвалі нам в сарайчик принесли крекери та сік. То волонтери розвозили, давали маленьким діткам.

Після обіду знову подзвонив кум, сказав, що знайшов для нас новий кип'ятильник. Треба тільки піти забрати.

Надвечір чоловіку вдалося відновити роботу телевізора. Виявляється, не показує він у тих, хто під'єднаний до кабельної мережі, а от у кого т2 - все ок. Саша встроїв у телевізор шматок дроту замість антени і з'явилась картинка!!!! Трішки стало веселіше. Тільки трішки.

Сьогодні говорили про те, що будемо робити після війни. Чоловік дуже хоче в баню. Матвій подорожувати. А я хочу, щоб просто перестали стріляти.

- 7 БЕРЕЗНЯ -

Дякую Богу, що живі!
Вночі Чернігів знову обстрілювали. Тривога лунала кілька разів. Спали в підвалі.

Було чомусь особливо холодно. Ми вже котру ніч поспіль спимо повністю одягнені - куртки, шапки, зимове взуття. Ще зверху вкриваємося кількома домашніми ковдрами. Все одно холодно.

Катруся не розуміє, чому ми вдень були вдома, а надвечір замість того, щоб роздягнутися і лягти в м'якеньке ліжечко - одягаємо ту брудну куртку і йдемо в підвал спати на матраці.

Мріємо про «зелений коридор». Як нам виїхати з цього пекла? Чому влада не закликала мирне населення виїжджати одразу?! Навіщо заспокоювали і радили залишатися на місці? Казали, що все під контролем і буде добре. А потім сказали, що виїзди з міста заміновані. А тепер говорять, що виїжджати вкрай небезпечно - обстрілюють автівки.

Всього лише 12-й день війни, а ми в облозі, не можемо вивезти дітей.

Сирена

Мені не страшно, коли виє сирена. Страшно, коли її немає. А ти знаєш, що вже десь щось летить. Але ти почуєш його вже, коли буде пізно тікати. Якщо летить ракета – є лічені секунди, щоб за кілька кроків вскочити у підвал.

Снаряди ти почуєш, коли вони будуть розриватись поряд. Але найстрашніше, коли в повітрі щось свистить.

Це летять міни. Їх чуєш тільки за кілька секунд до прильоту. Коли вже пізно ховатись. Не встигнеш. Можеш тільки лягти і закрити голову руками. Можливо пощастить.

Боїмось виходити на вулицю.

Сусід і цигарки

Найбільш дефіцитний продукт сьогодні - цигарки. Їх просто немає. Курці готові купляти за любі гроші, а їх нема.

Приходив сусід з першого поверху. З надією в очах питав, чи нема у нас бува хоч якихось сигарет. Нема. А він не може без тютюну. Купляв раніше десь на базарі самосад і смалив потроху. Та запаси закінчились, а купити тепер ніде.

Коли йшли до підвалу, бачили його біля під'їзду на лавці. Сидів на промерзлій деревині і з сумом в очах курив якісь дівчачі тонкі цигарки. Мабуть пригостив хтось.

Баба Люба і кішка

Так само сумна ходить сусідка баба Люба. Вона вже котрий день не може купити своїй кішці корм. А та ось-ось приведе котенят. Ще один клопіт.

Питаю бабцю, чому не стерилізує кішку. Та каже: «Вона стара, їй вже десь 17 років. Операції може не витримати».

Питаю навіщо ж тоді випускає Асю на гульки? Баба Люба тільки посміхається: «А як же не випускати, як вона хоче?»

Отак. Кішка гуляща, а баба потім стоїть під магазином, роздає в добрі руки Асіних хвостиків.

Думки про легковажну кішку трішки відволікають. Хочеться допомогти з кормом, але не знаю як. В магазинах його дійсно немає. Це другий найбільш затребуваний товар на сьогодні.

Їжа в блокадному місті

Сьогодні переварила два невеликі шматки м'яса. Будемо їсти з хлібом. Ковбаси-сосисок вже немає.

З приємностей: ми розжилися одразу двома кип'ятильниками - великим та маленьким. Великим гріємо кастрюлі в квартирі, меншим - чай у підвалі. Дякуємо куму!

Шокова електротерапія

Сьогодні мешканці нашого підвалу пережили шок. Раптово зникло світло. Враховуючи, що газу в нас і так вже немає, то відключення електроенергії - справжній колапс. У мене всередині все перевернулось, коли настала темрява. Перше, про що подумала - добре, що встигла зварити кашу та вермішель. Будемо їсти холодну з м'ясом. Можна ще полити майонезом - взагалі буде смакота.

А потім - паніка. Без електрики не буде гарячої води. Без гарячої води не буде кашки для Катрусі. Чим я її годуватиму?

Врешті все закінчилося добре. Світло вимкнули наші електрики. В якомусь сусідньому будинку щось лагодили. Потрібно було знеструмити на якийсь час увесь район. Потім включили. А ось панічні настрої в голові затрималися надовго.

Клятї переговори

7березня - третій раунд переговорів. Гатять як дурні. Півдня були в квартирі. Кілька разів чули сирену, але вниз не йшли. Катруся ще не до кінця одужала.

Рідні стіни вже не заспокоюють.

Постійно прислухаюсь до вулиці - намагаюсь розрізнити, що і як гуде. Перевіряю телеграм-канал губернатора - в його чаті одразу повідомляють про тривогу.

Телевізор тепер працює дивно - то показує, то ні.

Повідомлення про тривогу інколи ігноруємо. Наприклад, коли Катруся спить, або зібрались їсти. Знаю, що так не можна. Треба бігти, а ми щось вичікуємо. І від цього напруженого очікування в квартирі стає просто нестерпно моторошно.

В підвалі якось спокійніше. Тепер він став як рідний дім.

Немає тарганів

Дивно, але в нашому підземеллі немає тарганів. Немає павуків. Немає мишей. Немає нічого живого, окрім людей.

Павутиння є, але воно якесь наче давнє. Наче павуки, які тут колись жили, чомусь втекли. Втекли навіть комахи. Немає навіть мишачого посліду.

Дивно і страшно. Це як у фільмах жахів, коли зникає все живе.

Звірі тікають в передчутті біди.

Хто стріляє?

Ми вчимося розрізняти хто стріляє. Чоловік каже, що розуміє вже, коли гатять москалі, а коли наші відповідають.

Як тільки чую бахкання за вікном, з надією питаю його: «То наші?». Він завжди відповідає: «Наші». Мабуть, щоб я заспокоїлась.

Переоцінка страхів

Сьогодні думала про переоцінку власних страхів. Багато чого тепер просто не важливо. Війна оголила справжні потреби та цінності людини. Раніше я боялась, щоб діти бува не заразились чим і не захворіли. Наприклад, тим клятим коронавірусом. Сьогодні на це майже байдуже.

Ми тривалий час не їздили до моїх батьків в Конотоп. Боялись заразитись. Моя мама - сімейний лікар, і оті всі хворі якраз через неї проходять. Тепер думаю - яка то дурість!!!

Що той коронавірус в порівнянні з війною, постійними обстрілами та життям у підвалі? Нічого.

Нема нічого, страшнішого за війну. Коли хворий на голову маніяк руйнує життя цілої країни та кожної родини в ній. Вже ніколи не буде як раніше.

Ми просто не зможемо жити за старим графіком. Навколо руїни. Будинків та душ.

Обмежені пересування

Змоменту, коли почалась війна, я не виходжу в місто. Наші пересування обмежені. Квартира-під'їзд-підвал. Чоловік кілька разів виходив на за-

купи. Я постійно з дітьми. Бачу світ тільки через екран телефону.

Ще два тижні тому наш ранок починався зі смачного сніданку та гарячого чаю або кави. Потім ми йшли на ранкову прогулянку. О 10-й я зазвичай вже бігла на свій фітнес.

Тепер можу пробігти тільки сходами під'їзду.

Біль скрізь

Зруйновані будинки, села, міста, вулиці. Скрізь сльози, відчай, крики, прокльони, ненависть. Соціальні мережі останні 12 днів тільки такі. Їх неможливо читати довго. Їх неможливо дивитись без сліз. Стільки болю завдали цілій країні!

Розбомблені міста. Голодні та перелякані люди намагаються втекти від обстрілів. Жінки з дітьми на руках біжать до рятувальних потягів та автобусів. Мами з дітками сидять просто на підлозі в метро. Малюки там же й сплять на благодійних матрасах.

Навкруги жах, паніка, лютя.

Мене дратують ті, хто встиг виїхати на захід країни, або навіть за кордон. Вони тепер можуть не боятись обстрілів та голоду.

Чому я не серед них?

Про це напишу ще.

Потім.

- 8 БЕРЕЗНЯ -

Кожна наступна ніч холодніша за попередню. Скоріше б вже тепло.
Сьогодні вперше за тиждень наважились поми-

тись. Нагріли трохи води кип'ятильником. Поливали себе з каструлі. Наче трохи легше стало. Тілу.

Катрусю не купали, бо в квартирі холодно.

8 березня. Жіноче свято. Нічого не чекаю. Нічого не хочу, окрім миру. Хай хоча б припинять ті кляті обстріли.

Нема вже сил жити в підвалі і думати, що робити, коли закінчяться продукти.

В квартирі тепер буваємо лише набігами. Поїли - побігли вниз. Катруся щоразу плаче, коли заносимо до підвалу.

Перша спроба

Сьогодні ми спробували. Втекти. З міста.

Зранку я почула, як губернатор розказував, що люди їдуть на свій страх і ризик. Він (губернатор), звичайно, не радив би. Але люди виїжджають сім'ями.

Чоловік написав знайомому, який володіє ситуацією по області. Питав якими дорогами можна вивезти родину. Той назвав кілька населених пунктів, через які ще можна проїхати.

Ще один знайомий, який встиг втекти до Львова з сім'єю (до речі, колишній АТОшник), порадив поспішати, доки «кільце не замкнулося».

А далі все, наче на прискореному відео. Я біжу вниз, збираю наші підвальні речі в пакети та тягну їх в машину. Бігаю в такому темпі, що ледь не падаю від втоми та зневоднення. Але зупинитись не можу.

З шаленими очима «літаю» з підвалу до машини. Хапаю все, що бачу, і тягну. Пакети рвуться, речі випадають. Я ледь не плачу через власну слабкість. Знову згрібаю речі з сарайчика і біжу.

Квіти на війні

Єдине, що тримає на ногах – надія на порятунок дітей.

Підвальних клунків багато. Напередодні ми знесли вниз всі запаси харчів та речі першої необхідності. Про всяк випадок. Всі наші крупи, консерви, хліб - все було в підземеллі.

Зваливши все то майно в автівку, біжу до квартири. Забираю сім'ю.

Сідаємо в машину і їдемо.

Кілька блокпостів перевіряють документи.

На виїзді з міста на Київську трасу – «тянучка».

Стоїмо, чекаємо, їдемо, знову їдемо, знову чекаємо. Вже хвилин за 10 дізнаємося, що нікого не випускають. Всіх завертають назад.

Під Количівкою бій.

Повернулись назад. Розпач. І трохи надії. Будемо пробувати ще. Може завтра.

А сьогодні все, як в останні дні - квартира, підвал.

З маленьких приємностей: коли повернулись до будинку, сусід Олександр з другого поверху подарував Катрусі і мені по тюльпану. Такі ніжні рожеві і прекрасні. Привітав з 8-м березня. Не знаю, де він взяв ті квіти, але це було дивовижно.

- 9 БЕРЕЗНЯ -

14 -й день рашистської навали. Ночували в підвалі. На вулиці -10. В підвалі на кілька градусів тепліше. Спали, як завжди, в шапках-куртках. Дітей кутали в кілька ковдр.

Прийшли в квартиру - там теж холодно. Зникло опалення. Орки влучили в ТЕЦ.

Суки.

Тепер ми без тепла скрізь. Скоріше б вже хоч погода покращилась. Будемо грітись на вулиці.

Чоловік питав колегу, чи можна сьогодні виїхати з міста. Той відповів категорично і коротко - ні!

Отже, нікуди не їдемо. Чекаємо «коридор».

Губернатор у зверненні сказав, що орків вибивають з Київської траси. А ще привітав з Днем народження Кобзаря.

Сьогодні всі цитують Тараса. Його пророчі слова. Ми їх завжди знали, вчили з дитинства. Знали, що москалі - то вороги. Знали, але не вірили у війну.

Дуже не хотіли вірити.

Катруся і сукні

Катруся любить ходити в сукнях. Але останні два тижні це нереально зробити – одягти її в сукеньку.

Тепер вона постійно вдягнена в теплі кофти та штанці. А сьогодні в квартирі принесла мою футболку і показує - вдягни. Одягнула. Тепер бігає в моїй старій футболці, яка їй по п'яти. Маленька панянка.

Люблю її понад усе.

Побутові моменти

Знову наварила супу та вермішелі. Щоб було що їсти, коли прибігаємо з підвалу.

Я вже як робот. Забігаю в квартиру - одразу хапаю кружки з водою, кип'ятильник і біжу в спальню до розетки. Треба накип'ятити багато води - Катрусі на кашку та теплу воду пити, всім гарячий чай, бо замерзли внизу. Кип'ячу воду в термоси, щоб брати з собою. Вона не довго гарячою лишається, але хоч щось.

Цю ніч в підвалі ночувало небагато людей. Сім'ї з дітьми та кілька бабусь. Решта пішли додому. Замерзли.

Хвору бабусю з 3-го поверху теж підняли в квартиру. Їй стало погано. Попросилась назад в квартиру. Донька, яка її доглядає, пішла з бабцею.

Гігієна на нулі

У Катрусі дуже брудне волосся. Воно аж липке на дотик. Треба помити дитину, але не можемо. В квартирі холодно.

Матвій ще так-сяк обливається водою – трохи змиває бруд. Навіть голову вдалося днями йому помити.

Намагаємося, наскільки це можливо, дотримуватись елементарної гігієни. Але це складно.

Кажуть, до Чернігова приїхали фури з продуктами. Чоловік пішов до магазину. Побачимо, що вхопить. Стоїть в черзі 300-м.

Не можу говорити

З кожним днем все складніше відповідати на дзвінки та спілкуватись навіть з рідними. Питають як ми, чи є продукти, чи не хворіємо.

От що їм відповідати??? Реально все погано. Нема газу. Продукти теж скоро закінчатся, якщо не поповнювати. Настрій? Він незмінний. Повне лайно.

Закупи в блокадному місті

Простоявши кілька годин в черзі, чоловік повернувся із закупів. Придбати вдається все менше продуктів. І вони все дорожчі. Точніше, залишаються тільки дорогі.

Беремо. Боїмось, що і їх не буде. А гроші неістівні.

Сьогодні чоловік витратив 1200 гривень, а купив зовсім небагато - йогурти дітям, сухі сніданки (знову дітям), дорогий хліб, бо звичайного вже не було, кілька баночок рибного паштету, масло за сто гривень (іншого не було). І 10 шоколадок молочних. Оце і все. Ну хоч так.

Поїли на обід супу. На «друге» був шматок дорожнього хліба, намащений ще дорожчим паштетом. Шикуюемо.

Катруся з'їла свою традиційну кашку. Потім із задоволенням їла кульки з сухого сніданку. Виголодалась теж. Кожну кульку акуратно брала пальчиками, клала в ротик і смачно розжовувала.

Раніше я б тільки посміхнулась з такої картини. Тепер - ледь стримую сльози.

Маша

До нас в сарайчик інколи приходять дівчинка Маша. Розумна та цікава не по роках. Їй всього 9. Вони з мамою живуть в підвалі з перших днів війни. Облаштували собі комірчину. Накидали на підлогу матраци та мішки. Так і сплять.

Вдень мама з донькою теж майже весь час біля підвалу крутяться. Додому заходять рідко. А коли снаряд потрапив в наш будинок - в їх квартирі повилітали всі вікна. Тепер взагалі туди не піднімаються. Машиного тата ми ніколи не бачили.

Маша приходять до Катрусі. Погратися. Розмовляємо з нею.

Вона розкажує, що мріє в своїй кімнаті облаштувати підвісне крісло. Таке, що за стелю кріпиться, і в ньому можна колихатись.

А ще Маша робить картини з алмазів. Це майже як картини за номерами, але візерунок викладається штучними алмазами. Каже, вже дві такі картини зробила. Сиділа і вночі працювала. Але то було в мирному житті. Тепер її картини висять самотньо в холодній квартирі.

Лідери підвалу

Унас в підвалі є неофіційні лідери. Сусіди, які живуть там з 24-го лютого. Перші поселенці підземелля. Вони намагаються більш-менш організувати спільне підвальне існування власників багатоквартирного будинку.

Віра та Олександр. Наглядають, щоб був порядок. Їх ніхто не призначав. Але це круто, що вони самі взяли на себе такі зобов'язання.

Електрик Олександр слідкує, щоб у підвалі не була перевантажена мережа. Щоб ми не залишились у темряві через те, що всі увімкнуть різні прилади одночасно.

Віра намагається пояснювати підвальним мешканцям, що не можна робити туалет скрізь. Потрібно ходити на відро, а потім виносити його надвір. Так роблять люди в селі. До речі, і по сьогодні.

А ще Віра перед тим, як зачинити підвал на ніч, обходить всіх і перепитує, чи вони дійсно будуть тут ночувати. Яюсь так по-домашньому все це виходить. Ми наче родичі в одній великій хаті. Я вдячна їм.

У мене немає ні сил, ні бажання таким займатися.

Сусідське життя

Кішка баби Люби має ось-ось привести кошенят. Ось-ось і все ніяк. Баба хвилюється. Не знає, що

їй робити, коли з'являться маленькі пухнастики. Кішку треба добре годувати, а корму ніде немає. Догодовує своїй Асі те, що купляла ще в мирному житті.

Поряд сусіди весь час сваряться. Вони живуть в сусідньому сарайчику. Здебільшого дорослі кричать на дітей. Як на мене, хлопчики спокійні і поводять себе нормально. Але проблема в тому, що їм нудно, і нічим зайнятись. Їх мама десь на 7-му місяці вагітності. А тато завжди десь бігає – то продукти шукає, то їсти варить.

Дама з собачкою

Є у нас ще одна цікава сусідка. Живе в приватному будинку поряд з нашою багатоповерхівкою. Вікна нашої квартири якраз виходять до неї на подвір'я. А мій чоловік колись вчився разом з її сином в школі.

Ця літня пані щодня вигулює свою собаку - молодду грайливу хаску. Незважаючи на вік, жіночка ця бігає з собакою, як молода. Не знаємо, як її звати, тому між собою з чоловіком так і називаємо - дама з собачкою.

З початку війни ми не бачили ані її, ані собаки. Зустріли вперше, коли снаряд влетів в наш будинок та розгромив двір.

Побачили її перелякану. Без собаки.

- А ви де під час обстрілів ховаєтесь? – питаю.

- Ніде, - каже. - Сидимо в хаті. З чоловіком, родиною сина та собаками. Син і свого чотирилапого привів.

- А погріб є? - питаю.

- Та є, але толку з нього? Там таке блаженке перекриття, що ні від чого не врятує.

- Дак, а як же ви рятуєтесь?

- Просто сидимо в кімнаті. Один біля одного. Голови посхиляємо і молимося.

Дама з собачкою ще розказала цікаву історію. Каже, ще до війни бачила в парку на Болдиній горі дивних людей. Високу кремезну біляву жінку в шубі та маленького чоловічка. Вони запускали дрон і щось знімали в нашому районі. Мабуть, каже, то були якісь диверсанти. А вона їх тоді не спинила. Дуже тривожились через це.

Захолод з копита

9березня варила захоход з копита. З реального свинячого копита. У нас майже нема жирів у харчуванні. А в попередній похід до магазину чоловік прикупив три копита. Про всяк випадок. Тепер ось згадав. Каже - вари.

Раніше ми захоход варили з жирної свинячої гомілки та курятини. А тепер з копита. На ньому навіть м'яса нема. Тільки кістка та шкіра.

Варилося воно години дві. А треба десь чотири. Та нам вже потрібно було бігти до підвалу на ночівлю, тому я плиту вимкнула, копито витягла.

Потім зчистила з кістки ту шкуру. Дрібненько її порізала та розклала в кілька мисочок. Бульйон вийшов доволі жирний. Розвела в ньому трохи желатину та розлила по тарілках. Вийшло дві звичайні миски та три піалки. Поставили застигати в спальні. Опалення все одно немає. То хоч захоход захохоне.

Завтра будемо пробувати.

- 10 БЕРЕЗНЯ -

Жахливий день. Вимкнули воду. Тепер у нас немає газу, опалення, води.

Вода - то було найболючіше. Якщо газ ми замінили плитою електричною, а опалення теплим одягом та обігрівачем, то воду замінити неможливо. Її немає в усьому місті.

Мразота перебила якусь важливу інфраструктуру. Наші героїчні комунальники намагаються полагодити, але то надскладно.

Постійні обстріли.

Такого відчаю я ще не відчувала. За всі ці дні війни.

Про мирне життя взагалі не варто говорити. В мирному житті воду, якщо траплялась аварія, підвозили в цистернах. А тепер нема кому те робити. Та й ризики великі.

Звісно, у всіх є ще такі-сякі запаси. Та як надовго їх вистачить?

Ми не полишаємо спроб виїхати. Надіємось. Надіємось.

Плануємо на завтра. Якщо орки втихомиряться.

Щоб не зійти з розуму, готуюсь до від'їзду. Спакувала найнеобхідніше. Список все коротший. Як виявилось, речей, критично необхідних для життя, не так і багато.

Одягаємо на себе ще більше одягу. На кожному вже по 3-4 кофти, 2-3 штанів та по кілька пар носків. Погода не допомагає.

Вночі -10.

В підвалі жахливо холодно. Плюс протяги.

В квартирі не тепліше. Хіба що не дме.

Катрусі одягла велику кофту. Розмірів на три більшу. Але вона тепла. Штанці з комбінезону ми вже кілька днів не знімаємо.

- 11 БЕРЕЗНЯ -

На кухні в квартирі зранку нас зустрічає брудний посуд. Нема води його помити. Чай і каву ми вже не п'ємо. Коли нема води - це недозволена розкіш.

По-перше, після чаю і кави ще більше хочеться пити.

По-друге, залишаються брудні чашки. А мені і тарілок вистачає, які ніде мити.

Матвію все ж одну чашку чаю зробила. Він добре перемерз вночі.

Залишилось трохи супу, зварена вермішель, кілька ложок гречки та варене м'ясо. Снідаємо.

Не знаю, як і що варити далі. Води нема. Місцева влада знову обіцяє виправити цей колапс. Та результатів поки нема.

Стадіон імені Гагаріна (фото В. Бобир)

Туалет

Туалет без води, то окрема тема. Смердюча і неприємна. Води нема. Чим змивати унітаз? Я берегла кожную краплю.

Жирну брудну воду, яка лишалась після миття посуду, зливала у відро, яке стояло в туалеті. Потім цим змивали нечистоти.

Обстріли. Обстріли. Обстріли

Чекаємо тиші, щоб виїхати з цієї божевільні. Та орки постійно стріляють.

Цієї ночі скинули авіабомби на стадіон Гагаріна. Тепер там немає трибун.

Розлетілась і бібліотека, розташована поблизу. Вона мені подобалась. Така гостроверха, в готичному стилі. Я була всередині всього раз.

Зранку росіяни знову гатили по житлових районах. Ми були в підвалі. Стіни дрижали, а земля ходура ходила.

Прибігли перелякані сусіди.

Приходила дівчинка Маша. Приносила хом'яка Жужу. Маленьку таку істоту. Гризуна господарі віддали на тимчасове утримання, коли тікали з міста. Хом'як прибув з багатим приданим - двоповерховою кліткою. З хатинками та колесом для бігу. Тепер з ним грається Маша.

Відчай

Яу відчаї. Не знаю як ще молити про порятунок. Нема води. Холод. Нема газу.

Виїзд з міста затримується. І це пригнічує чи не найбільше.

Я так мріяла вивезти дітей з цього пекла!!! Не можу вже без сліз дивитись, як вони змушені терпіти весь цей жах. Брудні, налякані, полугоłodні.

Плачу майже увесь день.

Господи, врятуй нас, благаю!

Я завжди жаліла бродячих собак. Через те, що вони голодні, і замерзають на холодній вулиці. Чоловік мені інколи говорив, що собака ніколи не замерзне, якщо вона сита. І я завжди намагалась підгодовувати хвостатих безхатьків.

І ось тепер випробувала цю «істину» на собі. Дійсно працює. Коли мені вдається з'їсти щось більш-менш нормальне, наприклад, суп – тілу не так холодно у підвалі.

- 12 БЕРЕЗНЯ -

Субота. 17-й день війни.

Плачу з самого ранку. Прокинулись у холодному підвалі. Нічого не змінилось.

Нема води, нема опалення, нема газу.

Не можу нічого робити. Складно навіть думати.

На кухні купа немитого посуду. Немає чим помити.

Суп зранку розсипала у вчорашні брудні миски.

Намагаюсь умовно очистити хоча б кілька тарілок та ложок. Ллю трохи води, як можу змиваю бруд. Потім насухо протираю чистим рушником.

Раніше хвилювалась, щоб усе було чисте. Сьогодні байдуже. Хвилювалась, щоб Матвій не приніс бува який вірус зі школи. Просила очистити ніс тільки в особисто його

хустинки. Тепер чистимо ніс всі в одну пелюшку. Байдуже.

Евакуація не вдалась і сьогодні. Не можна кажуть. Дороги нема.

Пишу одній знайомій. Вона дає контакт якогось перевізника. Каже, він везе. Але куди довозить і як - невідомо. Боїмося так ризикувати. Чому перевірені люди не можуть проїхати, а він якось везе? Дивно і небезпечно.

Господи, як же хочеться втекти звідси!

Води все менше. Це лякає.

Розбомблена «Україна»

Ворог розбомбив сьогодні центр Чернігова. Зруйнували готель «Україна».

Байдуже. Не шкода ті старі будівлі. Чесно. Шкода людей.

Мрію пити каву у Львові. А потім поїхати до подруги в Бельгію. А потім полетіти в Канаду.

Цілий день були вдома. Стан у всіх пригнічений. Я вже не плачу. Трохи заспокоїлась.

Готель «Україна» після ракетного удару (фото В. Бобир)

Трохи стало легше. Не знаю від чого.

Води нема. В туалеті сморід, бо не працює каналізація. Що будемо робити далі - не знаю.

Люди ходять по воду з болсанками та відрами хто куди. Сусідка по підвалу Варвара ходила з чоловіком до озера Земснаряд. Тягли відра та пляшки з водою на гору. Важко, але виходу немає.

Біля нашого будинку є колонка. Але там води теж немає. Не знаю чому.

Колись таких колонок було багато по місту. Та влада кілька років тому їх майже всі прибрала. Все через жадібність. Щоб люди дармову воду не набирали. Щоб за кожну краплинку сплачували водоканалу. А тепер ті колонки врятували б ситуацію. Якби були.

Вода!!!

Увечері знову до підвалу. Катруся вже так звикла до ночівлі там, що сама несе мені куртку. Вже збирається донечка до старих знайомих погуляти, потім з'їсти кашку і спати.

В підвалі нас сьогодні чекав приємний сюрприз. Там з'явилась вода. Її набирали прямо з труби. Та сама вода, що тече у нас в кранах, спускається і в підвал.

Комунальники щось трохи полагодили і вода пішла!!! Поки тільки на рівні підвалу та першого поверху, але ми й тому раді.

Люди бігають з пляшками та банками до крану, набирають запаси.

Старий іржавий кран став найпопулярнішим місцем в підземеллі.

Ми теж набрали води. Чоловік збігав порозливав

набрану воду в каструлі та чайник. Потім набрали ще.

Яка ж то радість - вода!!!

Трохи гуманітарки

Аще нам сьогодні перепало трохи гуманітарки. Варвара принесла штук п'ять млинців - напівфабрикатів, які можна приготувати і в мікрохвильовці. Сказали, що то волонтери розвозили людям по підвалах. А вчора дітей пригощали трохи печивом. Дрібниці, які дорожчі за золото!

Ми з Матвієм знову мріяли про Львів. Як будемо там жити, гуляти старовинним містом, пити каву. Така наша мрія.

- 13 БЕРЕЗНЯ -

«А життя налагоджується, - радісно сказав Матвій сьогодні зранку.- Я можу випити цілу чашку чаю».

Він дуже любить пити чай. Але відколи зникла вода, ми намагались вживати тільки воду. Чай дозволяли собі тільки раз на день по півчашки. Матвію давали трохи більше.

Вчора я вже відчувала зневоднення. В роті було сухо, язик набряк. Економила воду. Чоловік сказав, що це неправильно. А що ж робити, коли води було обмаль?

Сьогодні зранку бігали вниз-вгору з болсанками, носили воду. Я так-сяк, але перемила брудний посуд. У вимиті каструлі поналивала підвальної води.

Трохи спокійніше стало на душі.

Немає хліба

Тепер в місті немає хліба. Пекарі не можуть його приготувати, бо не було води.

Чоловік ходив до місцевої пекарні. Сказали, сьогодні не буде. Не чекайте.

Вчора продавали хліб в АТБ. Давали не більше двох буханок в одні руки. Сусід Мишко розповідав. Він оббігав зранку все, що встиг. Не любить сидіти в підвалі. Йому аби куди, аби не вдома.

Нам би помитися

Дуже хочеться прийняти душ та змінити одяг. Ми не мились днів 5-6. Стільки ж не чистили зуби.

Ніколи не думала, що буду ходити такою брудною. Та якось байдуже.

Хочеться тільки, щоб не стріляли. Хочеться тиші, миру, спокою. З рештою справимось.

Ліки та логістика

Вчора в підвалі обговорювали, що у бійців на блокпостах багато ліків, які їм не надто і потрібні. Натомість цивільні майже нічого не можуть купити. Говорили про відсутність логістики. Наші жінки з підвалу намагаються домовитись з місцевою ТРО, щоб передали щось нам. Те, що не потрібно. Особливо дітям.

Багато людей кашляють. Через пил. Потрібні ліки протиалергічні. В аптеках нема.

Фрося

Коли ми в підвалі, в квартирі залишається наша морська свинка Фрося. Різнокольорова, пухкенька, з чорними очима-бусинками. Ми її дуже любимо.

Жартуємо, що Фрося тепер – берегиня нашого домашнього вогнища.

Вона завжди вдома. Обстріли не обстріли, а вона там. Охороняє.

Покинуті тварини

Сьогодні сусідка Варвара пообіцяла дати трохи корму нашій Фросі. Бо тій вже зовсім нема що їсти. Трохи моркви на балконі лишилось - догодовуємо.

Пиtau Варвару - де таку розкіш взяли? Каже - знайомі подарували для однієї знайди. Теж морської свинки. Домашню доглянуту тваринку знайшли переляканим у підвалі. Мабуть, господарі, коли тікали з міста - відпустили на волю. Типу - а далі якось сама. Дивні люди. Добре, що гризуна побачили та підібрали небайдужі мешканці підвалу. Тепер відгодовують.

А по місту, кажуть, вже бігає чимало бездомних тваринок. Їх теж - «відпустили на волю». Вони бігають біля смітєвих баків, шукають недоїдки.

А їх нема.

Люди тепер доїдають все.

Вода в квартирі!

По обіді до нашого поверху нарешті дійшла вода!!! Це неймовірне відчуття радості від колись звичайних побутових зручностей. Просто вода в крані!!! Холодна. Але вода!

Я перемила всі тарілки, які вчора мила в брудній жижі. А потім ми всі навіть помилися. Вперше за багато днів зняли одяг та змінили спідне.

Ми з Матвієм навіть помили волосся.

Катрусю теж сполоснули у теплій воді. Швиденько роздягнули і протерли вологим рушником. Витерли та

одягли в чисте. Купати її у ванні не можна. В квартирі нема опалення.

Ми сидимо в одній кімнаті з обігрівачем. Там і мили дитину, щоб не змерзла.

Потім пили чай. Я навіть кавою посмакувала.

Чоловік приніс буханку хліба від своїх батьків. Довелося йти в інший район. У них були запаси. В їх будинку живе жінка, яка працює на хлібзаводі. То вона щодня носила хліб додому і продавала сусідам. Така собі доставка до порогу.

Ще нам дали два консервованих салати, печива та якісь солоні палички дітям. Я ніколи не любила ті овочеві салати. А ось тепер їм із задоволенням. Дякую свекрусі, яка те все закривала влітку.

Пошматований центр міста. Головоштамт.

Війна – то швидке старіння

«**М**ама, ти схожа на старушку»,- сказав мені днями мій син Матвій.

Так, я постарішала. За ці майже три тижні - років на 20. Я не дивлюсь на себе в дзеркало. Знаю, що страшна. Байдуже.

Коли виберемось з цього лайна, дозволю собі багато чого, що раніше не дозволяла. Дорогу косметику та одяг. Зроблю класну стрижку та пофарбую волосся в якийсь неймовірний колір. Зроблю яскравий макіяж. Вдягну кричущий одяг.

Я вже ніколи не буду такою, як раніше. Я змінилась. Війна змінила мене.

Побутовості

Сьогодні вирішили насмажити млинців. В холодильнику стоїть два прострочених йогурти. Але то нічого. Чоловік, коли купляв, розумів, що не встигнемо з'їсти до закінчення строку придатності. Все одно купив. Про всяк випадок. Може вдасться млинців зробити. Вдалося. Навіть смачні вийшли.

У мене тепер нова звичка - все одразу мити та набирати воду у всі можливі ємності.

Мені ніколи не подобалась хатня робота. Я не домогосподарка. Не люблю прибирати, наприклад. Особливо на кухні. А тепер мрію відтерти-відмити весь той бруд. Сьогодні радісно відмивала жакливо жирну раковину.

А увечері в підвалі баба Люба хвалилась, як в магазин ходила. Казала, що дві години стояла в черзі, але

врешті-решт купила хліба, булку, сметану та сир. Раділа як дитина тим своїм закупам.

Вечірній обстріл

Відвал увечері бігли під обстрілами. В телеграмі побачили повітряну тривогу - почали збиратись на ночівлю.

Коли Матвій вийшов на сходову клітину - десь поряд чітко пролунали хлопки чи то вистрілів, чи то вибухів. Син перелякано заскочив назад до квартири.

За кілька хвилин, коли все стихло, вийшли вже всі разом.

До підвалу бігли швидко. Дуже швидко.

В підземеллі все як завжди. Сусіди радісно вітають.

Нам на вході вручили чергову гуманітарку. Цього разу - фрукти. Дали по два банани, яблука, груші. І ще два сочки. Це для дітей.

Приємно.

Дякую.

Зникла Маша та Мишко з картами

Десь поділась сьогодні дівчинка Маша. Не бачили в підвалі. Не прибігала до нас.

Натомість веселив сусід Мишко. Вчив грати в карти свого шестирічного сина. Грали вони втрєох - мама, тато, син. Мишко дуже голосно кричав-пояснював малому, якою картою коли треба ходити. Казав, що старша карта б'є меншу, а козирем можна бити все. Смішні такі. Вони нас хоч трохи розважають.

Сьогодні в квартирі міряли температуру повітря. В спальні було найхолодніше - 13 градусів. У великій кімнаті, де ми весь день сидимо, прогріли до 17-ти.

Читаю, що орки спалили церкву в Чернігові. А там у підвалі ховались люди. Їх потім вивозили рятувальники. Під обстрілами.

А ще розбомбили гуртожиток.

Страшно.

- 14 березня -

Зранку вже двічі спускались в підвал. Бахкало десь поряд. Другий раз саме вкладали Катрусю спати. Моя дівчинка майже заснула. Але гупнуло так, що вирішили бігти вниз і спати вже там.

Орки гатили так, що страшно було навіть в під'їзд вибігти. Дочекались, коли трохи стихне і рушили.

Біжимо і краєм ока бачимо – у дворі в будинку навпроти стоїть натовп. Пенсіонери. Стоять біля пошти, щоб отримати свою мізерну пенсію. Стоять під обстрілами.

Вже нічому не дивуюсь.

Матвій, коли біг в підвал - зачепив та трохи порвав куртку. Та то нічого. Зашиємо, а потім купимо нову. Дрібниці.

Переговори – це обстріли

Сьогодні, кажуть, знову ті переговори. Чернігів знову у підвалах.

Прибіг сусід Мишко. Каже, стояв у черзі. Давали молоко, йогурт, памперси кому треба. А потім як бахнуло - так всі і побігли. Мишко так нічого і не взяв з тої гуманітарки. Це він розповідав голосно на весь

підвал. Такий крикливий сусід.

В обід в підвалі людно, наче увечері.

Обіцянки-цяцянки

Сьогодні губернатор пообіцяв, що будуть говорити про «зелені коридори». Угу. Чекаємо.

Чекаємо і бігаємо туди-назад. Тривога за триво-гою.

А потім тривоги нема, а вони гасять з усієї дурі. Ми спочатку не зрозуміли, чому в телеграмі не оголошують тривогу. Потім дійшло - вони попереджають тільки про повітряну небезпеку! А це лупить артилерія орків.

Потім наша - у відповідь. І так цілий день.

Ледь встигали поїсти вдома.

Катрусі знайшли обновку. Старі куртки Матвія. Вони хлопчаків, але чисті. Перевдягли трохи дівчинку. І ще одну більшу куртку взяли про запас в підвал. Бо стільки кофт на ній, що ледь застібаємо.

Втомились сьогодні.

Мишко, ковбаса, черга і побиття

Сусід Мишко сьогодні купив ковбаси. Розповідав, що стояв в черзі довго. І там жінки побили чоловіка. Побили через те, що він пропускав без черги бійців тероборони. Пропускав, і через те черга майже не просу-валась. А жінки хвилювались. Побили мужика до крові. Повалили на землю і били ногами. Чоловік потім встав і мовчки пішов. Навіть не купив нічого.

Отакі ті закупи під обстрілами.

Чернігівці набирають воду прямо з Десни
(фото Vasily Katiman)

Маша поїхала

Дівчинка Маша таки поїхала. Кажуть, в село неподалік Чернігова. До батька, якого ніхто не бачив.

Ми сумуємо. Маша для нас тут була як промінчик сонечка в темному підземеллі.

Але їй в селі, в теплій хаті, у рідних буде краще. Тут в квартирі у них нема вікон. Вона з мамою увесь час сиділа в підвалі. І спали вони майже на землі. У них був старенький гумовий матрац, який вони щовечора надували. Але він дірявий і до ранку повністю здувався. Мама та донька прокидалися фактично на підлозі.

Пес Том

Відвалі живе пес Том. Молодий і дурний. Постійно трясеться, підстрибує і всіх облизує. Інколи приходиться до нас погратися.

Сусідка Варвара приводить.

Я постійно хвилююсь, що собака прокусить чи проколе кігтями наш надувний матрац. І ми будемо як Маша з мамою - щовечора надувати його, а прокидатися на підлозі.

Голодний Матвій

Матвій не наїдається.

Я дуже стараюсь годувати всіх так, щоб хоча б мінімум корисного та поживного в організм потрапляло. Але йому мало того мінімуму. Підліток під два метра зросту та сто кілограм ваги потребує більшого.

Він мене постійно перепитує: «Мамо, а ото ми їли щось - то був сніданок?»

Або: «Мамо, а вечеря вже була?»

Намагаюсь частіше поїти його чаєм з якимись соло-

дощами. Але тої поживності надовго не вистачає.

Ми вже давно не гуляли на вулиці. Сидимо або в квартирі, або біжимо в підвал. Холодно. Та й бажання немає.

Дивна суть речей

Є мене чимало речей, які я не зрозуміло навіть колись купила.

Війна розставила всі крапки.

Наприклад, надувний матрац. Ми купили його давно, але майже не користувались. Плавати по озеру на ньому я не дозволяла. Одного разу на морі Матвій з нього впав у воду і ледь вплив. Відтоді я заборонила ним користуватись. Так і лежав у підвалі. А тепер ми на ньому спимо. Досить комфортно.

Червоний термос. Теж зрідка користувалась. Хіба що в баню брала. А ось під час війни знадобився. Шкода, що розбився.

Моя каракулева шуба. Багато років висіла в шафі. Викинути рука не піднімалась - це моя перша і єдина шуба, яку я дозволила собі купити. Аж ось знадобилась. На ній Катруся спить в підвалі. Моїй дівчинці тепло.

Жалкую, що завжди шкодувала гроші і не робила елементарні запаси. Електроплитку та електрочайник, батарейки, медикаменти, кульки, скотч, туалетний папір, зубна паста і багато чого ще. Гроші нічого не варті, коли немає де їх витратити.

- 15 БЕРЕЗНЯ -

Знову жахливий день. День втрачених сподівань. Зранку написала подруга. Сказала, що великої евакуації не буде, треба домовитись самим з хлопцями,

Такі споруди можливо побачити у чернігівських дворах
ще навіть у серпні

які цим займаються. Дала контакти.

Почали дзвонити хлопчику Макс, який вже вивозив людей. Він довго не брав слухавку, але врешті відповів. Пообіцяв допомогти.

У нас наче друге дихання відкрилось. Очі у всіх світилися радістю. Нарешті нас врятують!!!

Ми щасливі бігали по квартирі - готувались, збирали речі.

А потім якось все уповільнилось. Від евакуаторів не було ніяких новин.

Чергова тривога. Ми у підвалі. Інтернету немає. Зв'язку майже теж.

Пишу - питаю, чи зможемо виїхати. Макс каже, що все складно. Радить шукати людей. Намагаюсь з'ясувати яких людей і де нам їх шукати.

Все. Більше взагалі не відповідає.

А потім зникло світло. Останнє благо цивілізації, яке ми тут мали.

Тепер немає. нічого.

Немає води.

Немає газу.

Немає тепла.

Немає електрики.

Немає навіть сигналу тривоги.

В останні дні в Чернігові не виє сирена. Не знаю що з нею. Може зламалась. Або нікому вмикати.

Кілька днів ми дізнавались про повітряну тривогу з телеграм-каналів губернатора або Суспільного. А тепер поламався і зв'язок, і інтернет. Ми взагалі відрізані від усього світу.

Ми знаємо тільки те, що відбувається у нас в підвалі та в радіусі десяти метрів навколо.

Бетонна коробка

Квартира в багатоповерхівці - це бетонна коробка. Так, це просто бетонна коробка, яка без комунікацій нічого не варта.

Я в розпачі.

Ну чому так?

Чому знову так?!!!

В підвалі стало ще страшніше. Там зовсім темно. Зовсім. Запалили свічку.

Катруся спить. Ми маємо сидіти вниз. Думаємо що робити.

Переселення

Чоловік каже, треба їхати до його друга Вовчика. Це той друг, що дав нам електроплитку, та ще трохи запасів – цукор, картоплю, консервацію та спирт. Він живе в своїй хаті трохи нижче від нас. Під горою. В нього тепло. Опалює хату дровами. Є вода і газ. Погоджуюсь. Треба спробувати.

Садимо в трилітрову скляну банку морську свинку Фросю. Вкидаємо в автівку пледи, клунки, Катрусин горщик і мчимо вниз.

Коли виїжджали з двору, краєм ока спостерігала за сусідами - з нашого та сусідніх будинків. Люди облаштували вогнища перед підвалами. Чоловіки, жінки, бабусі, дідусі, діти - збирали у дворах гілляччя, різні дошки, тягли все, що горить.

Так сьогодні готуватимуть вечерю.

Ми поїхали.

Порожня дорога не радує. Нам треба проїхати бук-

вально кілометр. На цьому відрізку нас тричі зупиняли на блокпостах. Перевіряли документи.

А потім ми не змогли проїхати потрібною вулицею. На дорозі стояли наші військові з технікою. Заряджали установку ГРАД прямо під житловими будинками.

Поїхали іншим шляхом. Під дворами люди. Багато людей. Сусіди вийшли під вечір побачити один одного.

Обїхавши кілька кварталів - таки дістались приватного будинку чоловікового друга. Довго стукали. Господарі сиділи в залі, не чули. Чоловіку довелось лізти через паркан. Я з дітьми стояла в цей час посеред вулиці. А неподалік летіли снаряди.

В будинку окрім Вовчика - дві літні жінки. Його мати - Наталка та тітка - Маруся. Обидві привітні, щирі.

Нам виділили для ночівлі зал. І все б добре, але в кімнаті одразу два великих вікна. Вони не закриті щільно, а лише прикриті. На підвіконні - по три пляшки з водою.

Господарі пояснюють - вікна не закривають щільно, щоб не повилітали рами. А пляшки стоять, щоб коли вибуховою хвилею відчиняться вікна - не гупнули з усією дурі об стіну. Ось такі лайфхаки.

Питаю - де ховаєтесь під час обстрілів? Показують - ось тут, в коридорі. Правило «двох стін».

Коли орки бомблять та обстрілюють місто, бабусі відкривають старезну шафу і сидять в ній на стільцях. Вовчик - навпроти. Сидять і моляться. Щоб пролетіло мимо. Іншого захисту не мають. Погріб в будинку малесенький. Гараж є, але він теж ні від чого не рятує.

В хаті у них тепло. Ми вперше за кілька днів роздягнулися до кофт.

Та найголовніше - Катруся. Вона просто ожила! Бліда,

сумна та плаксива дівчинка з підвалу раптом перетворилася на маленьку красунечку- принцеску з рожевими щічками.

В підвалі вона мало рухалась. В сарайчику особливо не розженешся. А тут - гасає по всій хаті! Очі від радості аж світяться.

Ми наче розтанули. Так затишно, так тепло.

Тільки Фрося в своїй банці дуже налякана. Майже нічого не їсть і не п'є. Тільки стає на задні лапки і намагається вибратись. Їй тісно і не зручно. Але ми нічого не можемо вдіяти. Клітку довелось залишити вдома. Вона б просто не влізла в машину.

Повечеряли. Лягли спати рано. Світломаскування ніхто не відміняв. В будинках на вулиці нічого не повинно світитись, коли стемніє.

Вовчик закриває газетами навіть пульт та якийсь вогник на телевізорі – щоб не блимав вночі. Ми раді, що не в підвалі, що нарешті можемо виспатись в теплі.

А потім почалося пекло. Горіло небо. Горіла від температури моя Катруся.

Вночі бомбили.

Снаряди летіли з неба, як дощ у травні. Гуп! Гуп! Гуп!

Сипле ворог страшне залізо. Все вибухає, вибухає, вибухає.

Матвій лежить на дивані. Прошу його з головою накритись пледом. Хоч від скла, може захистить.

Ми з Катрусею та чоловіком на підлозі, лежимо на матрацах. Коли летить дуже багато, свистить і реве, я інстинктивно намагаюсь закрити собою донечку, а чоловік нас обох.

Розуміємо, що то нас не захистить, але більше нічого вдіяти не можемо. Тільки молитись.

Хочу сказати Матвію, щоб ліг на підлогу чи вийшов в коридор, аж раптом бачу у вікні яскравий спалах. Він летить до будинку, а ми просто лежимо на підлозі. Без захисту. Просто лежимо і молимося, щоб перелетіло.

Потім був страшний вибух десь поряд. А я нічого не можу вдіяти, щоб захистити своїх дітей. Я зломлена, налякана жінка. І мені страшно.

Я просто заплющую очі і ще сильніше обіймаю Катрусю.

Далі - кілька секунд страшної тиші. А потім - крики людей. Благання про порятунок. Щось яскраво засвітилось вночі. Горить будинок. Зовсім поряд.

Чоловік з другом біжать туди. Біжать інші сусіди, несуть воду. Воду, яку запасали для себе. Води нема. А люди хапають останню в своїх будинках і біжать.

Рятують. Але вже не ту хату, що горить. Її вже фактично нема. Рятують сусідні будинки. Щоб вогонь не перекинувся.

А потім знову - артилерія, снаряди, бомби.

Зранку все трохи затихло. І Катруся проснулась не гаряча.

Дивимось з чоловіком один на одного і розуміємо, що треба вертатись в наш підвал. Там хоч якийсь, але є захист. А тут - тільки стара шафа.

- 16 березня -

Зранку подякували господарям та поїхали назад. Залишили у них тільки свою морську свинку Фросю. Вовчик погодився приглянути за нашою тваринкою. Саша збігав додому і приніс Фросину клітку. Тепер їй хоча б зручно. Приніс і жменьку зернят у кульочку. Це єдина їжа, яка у нас залишилась для свин-

ки. Зернята ті – то пшениця, яку мені мама передавала щороку на засівання 14-го січня. Ми трохи засівали, а решту складали в шафу. Добре, що не викидали. Тепер є чим годувати тваринку.

По дорозі - обірвані дроти тролейбусної лінії.

Вночі горіли ще три будинки в тому районі.

У дворі нашої п'ятиповерхівки сусід Олександр хазяйнував біля спільного вогнища. Побачив нас - привітався. Спитав, чи не бажаємо щось розігріти на вогні, поки горить.

Чоловік завів нас у квартиру, прихопив чайник і побіг до багаття.

Поки вода закипала - ходив, збирав по двору гілляччя, дошки.

Сусід Олександр здивовано спитав навіщо - в підвалі ж є старі ящики. Чоловік каже: «Дак ті ящики нікуди не дінуться, спалимо ще, а ось у дворі все повизбирають».

Сусід погодився і пішов збирати теж.

А потім дали електрику. Це прекрасно!

Матвій мій завжди оптиміст, одразу заявив, що це гарний знак і, мабуть, війна скоро закінчиться.

Варю суп. Радію. Вкинула вермішель, а з нею і кілька жучків. Вони завелись в крупі, а потім переселились у макарони. Так і потрапили в суп. Раніше б скривилась від огиди. Сьогодні ж спокійна. Розглядаю їх як потенційний білок. Жучків виловила і викинула. Суп зварила. Поставила гречку. Не встигла. Електрика знову зникла.

Знову відчай.

Страх.

Біль.

Мені скоро нічим буде годувати Катрусю. Її роз-

чинної суміші надовго не вистачить. Вона їсть трохи сухі сніданки. Йогуртів нема. Кашку заварну з тарілки їсти відмовляється.

В квартирі холодно. 14 градусів. Одягаємо куртки і шапки. На Катрусі окрім 5-ти кофт ще й куртка. Матвієва стара куртка. Шапка стара ще моя.

Катруся знову сумна. Вона кашляє, з носа течуть соплі. Її треба гріти в теплій хаті та лікувати. Але нам треба в підвал.

Саша розігрів у пательні на вогнищі позавчорашню вермішель. Повечеряли.

Пішли в підземелля.

Тепер там ще страшніше. Нема навіть світла. Запалюємо свічки. Одразу кілька, але все одно темно. Катруся п'є з пляшечки кашку. Засинає в сльозах.

Вночі спить жахливо. Постійно прокидається. Плаче. Кашляє.

Я її обіймаю і намагаюсь заспокоїти. А сама думаю, що скоро мені нічим буде її годувати.

Вночі знову вибухи.

Артилерія.

Снаряди.

- 17 БЕРЕЗНЯ -

День неймовірного порятунку.

День нашої втечі.

Ранок почався жахливо. Як завжди в останні три тижні - в темному, холодному підвалі. Катруся плакала з половини ночі. Плакала зранку. Кашляла. Моїй донечці погано. А мені навіть нічим її лікувати.

Спалений ресторан «Губернія» (фото В. Куравського)

О шостій закінчилася комендантська година, і ми вирішили підійматись у квартиру. Там теж холодно.

Але є світло з вікон.

Піднялись.

Я намагаюсь приготувати сніданок. На душі так погано, що не можу нічого робити. Чоловік пішов гріти воду на вогнищі у дворі.

Хвилин за 10 повернувся і каже: «Зустрів я знайомого нацгвардійця. Він каже, що своїм транспортом зараз цілком реально виїхати з міста. Що робимо?»

Їдемо. Швидше. Швидше. Швидше.

Вдягаю Катрусю. Готую їй кашку, бо вона з вечора голодна. Кричу Матвію, щоб той теж одягав куртку, кросівки, хапав рюкзак і біг до машини. Нарешті настав її час! Вона нас врятує! Вивезе з цього пекла пекельного!

Хапаю наші торби, з якими щодня бігаємо в підвал - там все більш-менш необхідне - і біжу вниз з дітьми. Чоловік вже біля машини.

Далі - все як в тумані.

Сусіди біля підвалу щось готують на багатті.

Ми їдемо. Виїзд на трасу перекритий поваленими деревами. Об'їжджаємо.

Довго стоїмо в черзі на виїзд з міста. На міст через Десну пускають повільно. Проїжджаємо повз спалений ресторан «Губернія». Кілька років тому там відзначали Новий рік з колегами. А тепер це руїни.

Потім - поля. Ми звернули на звичайні фермерські поля одразу за Черніговом. Не можна було доїхати навіть до першого села. Там стріляють.

Нас багато. Десятки автівок колоною їдуть якимись манівцями. Ми не знаємо, хто попереду. Не знаємо, хто

прокладає той шлях. Але сотні людей вірять тому, хто їде першим. Він нас виведе. Він не може помилитись.

Дорога полями виснажлива і небезпечна. Десь не-далеко стріляють. Навіть не знаю наші чи ворог. Тут од-наково небезпечні всі снаряди.

А потім блокпост.

Далі траса.

Знову блокпост. Чудові неймовірні хлопці і чоловіки стоять на варті рідної землі. Вони кажуть нам, куди далі їхати.

Так і мандруємо - від одного блокпоста до іншого.

Скрізь дивляться документи. Більшість - тільки чо-ловіка. Один боєць попросив і мій паспорт. А потім спитав Матвія, як звати його тата. Така собі перевірка.

Я постійно молюсь. Молюсь Богу та всім святим, щоб врятували, щоб вивезли нас звідси. Божу Матір про-шу захистити дітей.

Найжахливіше - це «тянучки» біля блокпостів. На деяких ми стоїмо по годині, а то й більше. Стоїмо, коли поряд лунають вибухи. Назад дороги немає. Ми просто не можемо повернутися.

Чернігівщина чорна від горя. Хлопці на блокпостах сірі від бруду. Обличчя суворі. Рухи рішучі та швидкі. Коли постійно лупить снарядами ворог, немає часу на повіль-ність та лірику.

Блокпости бойові. Тут дійсно щодня триває оборо-на.

Вони зустрічають ворога. В їх очах немає страху. Вони мої герої.

Назавжди.

Намагаюсь запам'ятати людей і не можу. Просто

люблю їх за те, що вони роблять для всіх нас.

Найстрашніше, що бачимо з вікна свого авто – люди. Змучені, з порожніми від горя очима. Вони йдуть пішки. Тягнуть на собі рюкзаки, сумки, кульки. В них – все, що змогли забрати. Гроші, документи. Можливо трохи їжі та води. Вони йдуть з пекла, бо їхати нема на чому.

Їх ніхто не рятує, ніхто не вивозить «зеленими» коридорами. Йдуть під обстрілами з дітьми на руках.

Сподіваються, що десь по дорозі може у когось в машині буде зайве місце, і їх підберуть.

В канавах на узбіччі валяються чийсь речі. Не хочу думати хто і чому їх полишив.

Час від часу втрачаємо колону. Нас буквально на хвилину затримують на блокпості для перевірки документів і все – машини, які їхали попереду, вже зникли з горизонту.

Налякані, що самі можемо не туди повернути – мчимо по сільських дорогах.

Потім помічаю, як за нами прилаштувались і їдуть кілька авто. Мабуть думають, що ми знаємо правильний шлях. Особливо запам'яталась жінка-водій за кермом яскраво-червоного деу-матіза. У неї було перелякане обличчя. Вона на своїй маленькій машинці відчайдушно намагається не відставати від нашого «Ланоса». Я навіть прошу чоловіка трішки збавляти швидкість, коли червоний «Матіз» зникав десь за поворотом.

Найбільшого клопоту маємо на шляхах в населених пунктах. Там є перехрестя і треба точно знати, куди повертати. Вчимося працювати з гугл-мапами та GPS.

Катрусю та Матвія годуємо печивом та сухими сніданками. Самі з чоловіком п'ємо лише воду.

Окрім блокпостів – ніде не зупиняємось.

Навіть в туалет.

Дуже довга дорога. Вісім годин до Києва. Потім ще черга на в'їзд до столиці. Потім - довго шукаємо міст, яким можна переїхати Дніпро. Після тривалих кружлянь - знаходимо потрібну дорогу.

Перетнули річку.

І тільки потім усвідомили, що поняття не маємо, як і куди їхати з Києва. Ми не планували до нього взагалі їхати. Ми боялись їхати сюди. Хотіли їхати на захід через інші області.

Але сьогодні це була єдина дорога, яка рятувала. Через Київ, через Троєщину.

Зі столиці є кілька шляхів на захід України. Але який обрати? Деякі міста, якими можна було б проїхати - теж обстрілюють.

Доки сперечались в машині – доїхали до заправки. Дивно, але там був бензин! Втридорога, але був.

Чоловік пішов розраховуватись за пальне. Повернувся з гарними новинами. Він знайшов людей з Чернігова, які теж прямують на захід і знають безпечну дорогу. Домовились, що будемо їхати за ними. Принаймні спробуємо. В нас трохи різні машини. У них потужні джипи – «Фольксваген» та БМВ, а у нас «Ланос».

А потім - перегони по столиці. Мчали до виїзду з міста. Ми ледь встигали, аби не відстати від нашої маленької колони.

Їхали кілька годин. Дуже швидко їхали.

Переїжджаємо з однієї області в іншу. Змінюються краєвиди.

Люди скрізь схожі. Трохи налякані. Заклопотані.

Але чим далі від Чернігова - тим більше відчувається спокій.

Тут трохи інша війна. На дорогах багато сміливих плакатів. З матюками, з гумором. Посилають ворога на хуй. На Чернігівщині таких немає. Не встигли зробити і парадно розмістити. Не було коли. На нас одразу звалилась війна.

Страшна.

Чорна.

Вся наша ненависть до ворога не в плакатах. Вона в головах та діях. Нема коли друкувати образливі білборди. Треба боронити рідну землю. Танки та ракети не вміють читати.

Все-таки ми трохи різні.

Ті, хто зустрівся з війною обличчям до обличчя, і ті, хто спостерігає за цим усім здалеку і боїться.

Пізно увечері наша маленька колона зупинилась біля Умані. Там в лісі розмістився чудовий відпочинковий комплекс. І нас там прийняли. Безкоштовно!

Вони для переселенців облаштували приміщення в конференц-залі готелю. Дали матраци та подушки. В залі тепло. Це найкраще, що ми отримували за останні кілька тижнів. Це не підвал!!! Нарешті!!!

Ми спимо одягнені, але вже не в куртки та шапки. Лежимо просто в кофтах, вкриті своїм ж пледом, які дістали з машини.

В залі вже розмістилось кілька людей. Літні чоловік та жінка, сімейна пара з чорною кішкою Бусинкою та родина із смішним песиком. Маленька пухнаста собачка грізно обгавкувала всіх, хто наближався до її матрацу.

Катруся

Моя маленька принцеса гідно витримала цей дивовижний, але надскладний день нашого порятунку. Вона майже не плакала і не вередувала в своєму крісельці на задньому сидінні. Вони там розмістились разом з Матвієм.

Голодні, змучені, але майже щасливі, ми увечері в безпечному готелі вирішили сходити в кафе поїсти. Ціни там «кусючі», але ми так давно не їли нормальної їжі!!!

Замовили тарілку борщу - Матвію і чоловіку на двох і дві порції вареників з картоплею. На всіх. А ще пили смачну каву та неймовірно смачний чай.

Катрусі зробили кашку. Моя красунечка знову ожила. Дівчинка радісно бігала по залі, сміялась. Люблю мою принцесу.

Потім лягли спати. Діти заснули одразу. А ми з чоловіком від перевантаження нервової системи ще кілька годин крутились - просто не могли розслабитись.

В місті залишилось ще багато рідних, друзів, знайомих.

В місті без світла, без газу, води та опалення.

Дзвоню брату. Питаю як вони. А він каже, що залишився в місті один. Дружину та її батьків відправив попуткою до Києва.

Жах.

Розпач.

Сльози.

Як він міг залишитись сам в тому кошмарі???

Плачу. Знову плачу від безсилля. Знову не можу допомогти.

Прикмети війни (фото В. Бобир)

- 18 БЕРЕЗНЯ -

Зранку прокинулись десь о 7-й. Порадись і вирішили далі їхати самі. Нам потрібно в Ужгород. До мого двоюрідного дядька.

Поїхали.

Після Умані прибули у Вінницю. Треба було купити їжу та ліки від кашлю для Катрусі.

В магазин пішла я. Ходила по торговій залі з великими голодними очима. Гребла все, що бачила. Все, що не могла купити у Чернігові в останні тижні. Ковбаси, сосиски, сир, колу.

Найбільше набрала хліба. Різного.

Двоє чоловіків поряд здивовано дивились на мене. Дивуйтесь. Вам мене не зрозуміти. Я з Чернігова. Ми вже два тижні не могли купити там хліба. А позавчора ворог

розстріляв людей, які стояли на вулиці в черзі. По хліб. Більше десяти загиблих.

Я тепер завжди купуватиму хліб. Найсмачніший. Який захочу.

Я більше не дозволю, щоб моя родина сиділа без хліба.

А потім ми снідали. Прямо в автівці різали ковбасу. Клади її на хліб. Зверху поливали соусом. І їли. Так смачно мені давно не було!!!

Катруся їла банан та смачне тістечко. Нарешті моя дівчинка скуштує ще щось, окрім рідкої кашки та сухих сніданків.

А далі - дорога. Прекрасна, дивовижна, неймовірна дорога порятунку на заході країні.

На ніч зупинились в Карпатах. В гарному motelі посеред гір. Там запросили тисячу гривень за ніч. І ми погодились. Дорого.

Але воно того вартє.

Motelний номер - як кімната з моїх мрій! Стіни і стеля дерев'яні, складені з величезних дерев'яних колод.

А головне - є душ!!! Вперше за три тижні ми помились під гарячою водою. Вперше за останні півтора тижня змінили спідню білизну.

А потім ми вечеряли. В номері нарізали собі бутербродів та смачно поїли.

Чисті, ситі, в теплі посеред Карпат лягли спати.

- 19 БЕРЕЗНЯ -

Прекрасний ранок в горах.

Катруся прокинулась о 6-й ранку. Як і завжди протягом останніх тижнів. Це час, коли закінчувалась комендантська година і можна виходити з підвалу.

Сьогодні все не так. Немає холодного темного підземелля. Є привітна тепла кімната готелю, м'яке ліжко та чиста біла постіль.

З вікна видно гори. Вони так близько! Наче ось простягнеш руку і доторкнешся.

Насолоджуємось. Дивимось на вранішні Карпати. Гріємось під теплими ковдрами. Думаємо про сніданок. Посміхаємось.

О 8-й відкривається кафе при motelі.

Чоловік збігав у бар, взяв трішки кип'ятку Катрусі на кашку. Моя дівчинка радісно їсть. Це та сама кашка, якою я її годувала і в підвалі. Але в горах, де нема вибухів та стогону ракет - все смакує зовсім по-іншому.

Снідаємо в кафе. Там все недорого. Це як їдальня. П'ємо каву та чай.

Потім - знову дорога. Але цього разу - через мальовничі, неймовірно прекрасні Карпати.

Насолоджуємось. Особливо радіє Матвій. Він любить гори.

Не поспішаючи, ідемо до моїх родичів.

По обіді - ми вже на місці.

Родичі

Дядько Сергій зустрічає нас біля воріт. Обіймаємось. Ніколи його раніше не бачила. Ми навіть телефоном не спілкувались. Він трохи схожий на мого діда Івана. Приходить його дружина – тітка Ірина. Привітна, усміхнена, така домашня.

Нам віддали половину будинку з окремим входом та кухнею! Після стількох поневірянь маємо дім.

Розбираємо речі. Чистих лишилось небагато. Більша частина - брудний смердючий мотлох, який мабуть краще винести на смітник.

Трохи пізніше приходять моя двоюрідна сестра Оля. Вона тут вже три тижні. Втекла з Києва. Тепер в Ужгороді працює волонтером.

Родичі дуже привітні та дуже добрі до нас. Дали все, що потрібно для комфортного проживання - ліжка, постіль, ковдри, різний посуд. Мені складно передати словами, наскільки я їм вдячна!

Увечері зустрічаємо ще одного біженця. Приїхав мій брат Роман. Він відправив свою дружину та її батьків у Польщу, а сам приїхав до нас.

Нарешті ми всі разом.

Ми всі врятовані.

Вечереємо. Майже щасливі лягаємо спати.

Наша подорож - порятунок у три доби нарешті добре завершилась.

Я намагаюсь не думати про тих, хто лишився в Чернігові. В нашому підвалі, в сусідніх будинках, про хлопців на блокпостах. Але мозок не слухається. Думки, думки, думки.

10 моїх найбільших страхів

Тепер, у безпечному місці, я можу говорити і писати про свої страхи. Їх багато.

Раніше я вважала себе сміливою та сильною. Була впевнена, що витримаю будь-які випробування. З усім впораюсь. Тепер я знаю, що я слабка. Я зламана, емоційно скалічена людина.

Я ніколи не буду такою, як раніше.

Але тепер я справжня. І я знаю, яка я справжня. Не потрібно дурити себе і прикидатись крутою. Я перелякана мати. Моє єдине бажання - захистити дітей.

Але я не про тепер. Я про тодішні емоції та відчуття хочу розказати.

Те, про що тоді забороняла собі думати.

Отже, мої страхи в блокадному Чернігові.

Страх 1

Загроза життю дітей.

Назавжди це мій найбільший страх.

Страх 2

Голод. Я боялась голоду. Не через себе. Я все життя худну і на дієтах. Я можу довго не їсти. А ось діти і чоловік мають щось вживати, аби підтримувати залишки енергії.

Страх 3

Машина. Я дуже боялась, що в неї влучить снаряд. Чи осколки. Що здуються колеса. І тоді ми втратимо шанс на порятунок. Кожного дня, коли ми проходили повз нашу автівку до підвалу - я подумки розмовляла з нею, просила протриматись ще трішки та врятувати нас. І вона протрималась. І неймовірними зусиллями, але вивезла нас з пекла. Всю дорогу нашої втечі я молилась, щоб машина витримала. Я до втрати свідомості боялась, що вона може зламатись в дорозі. І тоді все. Ми не виїхали б. Нам ніхто не допоміг би посеред поля чи лісу під обстрілами.

Вона витримала. Побита, обшарпана, з відбитим глушником, подертим дном та викривленими колесами, але вона нас врятувала.

Ми вже віддали її в ремонт.

Все буде добре.

Страх 4

Підвал.

Він нас рятував від обстрілів.

Але я його боялась.

Ще до війни багато чула, що підвал панельного будинку - поганий захист. Що коли потрапить в будівлю снаряд чи бомба - багатоповерхівка складеться як картковий будинок. А підвал завалиться і поховає всіх, хто там є.

Я цього дуже боялась.

Страх 5

Вода.

Звичайна річ, яка нам потрібна щодня.

Моя тренер з фітнесу вимагала, аби ми пили щонайменше два літри води в день. А мені не хотілось. Я не багато п'ю зазвичай.

Але як же хочеться пити, коли вода зникає!!!

Страшно, коли вода зникає.

Страх 6

Я боялась обстрілів. І водночас боялась, що вони припиняться. Бо це означатиме, що місто здали ворогу. А коли орки зайшли б у Чернігів - порятунку не було б нікому.

Ні дітям, ні жінкам, ні чоловікам.

Особливо чоловікам.

А мій Матвій хоча ще і підліток, але в свої 15-ть виглядає на 20.

Страх 7

Страх хвороб.

Боялась, щоб не захворіли діти. Бо їх нічим лікувати. Ті ліки, якими ми запаслись - то знеболюючі здебільшого. Кашель, наприклад, лікувати нічим. Боялась за-

хворіти сама, бо тоді я була б безпомічною. А хто буде піклуватись про мою родину?

Страх 8

Страх загинути та лишити дітей самих.

Кому вони потрібні окрім мене?

Наївний підліток Матвій - безпомічний в реальному житті.

Та дворічна Катруся, яка ще навіть не розмовляє. Я маю дбати про них.

Страх 9

Страх за чоловіка. Він ризикував життям, коли ходив за продуктами. Потім за електричною плиткою. Потім за кип'ятильником. То все було дуже ризиковано. Я боялась втратити рідну людину.

Страх 10

Страх за рідних, які теж жили в небезпеці. Брат з родиною - в центрі Чернігова під обстрілами. Батьки в Конотопі в оточенні орків.

- 22 БЕРЕЗНЯ -

О 5.30 ранку їм оселедця на холодній кухні та п'ю чай, щоб зігрітись.

Ми вже кілька днів у безпеці.

Інша частина країни - наче інший континент. Тут вулицями спокійно ходять люди. П'ють каву в невеличких кав'ярнях за столиками на свіжому повітрі. Посміхаються.

Це місцеві.

Біженців помітно одразу. Жодних посмішок на обличчі. Сумні, перелякані очі, які постійно наче щось шукають.

Вчора йшла з сестрою центром міста. На зустріч - молода дівчина з маленькою коробочкою в руках. Всередині - прикраси. Вона саме вийшла з ювелірного магазину. Купила собі золото-срібло. По дорозі розглядає покупку і посміхається. Це чудово. Це мирне спокійне життя, де на голови людям не скидають бомби.

А в Чернігові сьогодні люди не можуть купити навіть хліба. Ризикуючи життям, стоять в черзі по воду. І ще є черга до генераторів - щоб зарядити мобільні телефони.

Важко сказати, яка з цих двох черг важливіша там, в блокадному місті. Вода - це життя фізичне. Зв'язок з рідними, друзями, світом - життя духовне.

Чернігів далеко, але завжди в серці

Батьки чоловіка, мої свекри - лишились в Чернігові. Сьогодні телефонувала свекруха. Запевнила, що з ними все добре. Казала, що вони навіть збігали під обстрілами до нас на квартиру - забрали з холодильника продукти, які псуються.

Світла в Чернігові нема.

Каже, йшли до нас через приватний сектор. Йшли вуличками, де ми любили з дітьми гуляти. Там все розбомблено. Не лишилось цілих будинків.

А потім вони ходили за соціальною допомогою. Її роздавали біля місцевого музею. Багато людей прийшло. Продукти закінчуються. А тут - допомога безкоштовна. Мабуть вперше за місяць війни.

Черга стояла прямо посеред дороги. Хаотично на відкритому просторі. Цивільні.

Потім приїхали військові. Накричали, щоб люди хоча б під стіною стали, бо так вони - жива мішень.

В Ужгороді все інакше. Ми вчора з сестрою пили каву в кафе в центрі міста. Просто сиділи в парку з паперовими стаканчиками в руках і смакували гарячим напоєм.

Почуття провини

Багато читаю дописів в інтернеті - людей мучить відчуття провини. Що вони врятувались і не страждають. А вдома залишились друзі-рідні-знайомі, і їм нереально погано сьогодні.

Питаю себе - чи є у мене почуття провини, що я втекла з пекла?

Ні!!!

Жодного.

Єдине, про що жалкую - що не виїхала з родиною з Чернігова в перші ж дні війни. Мабуть ніколи не зможу собі цього пробачити.

Чому не втекли раніше

Тепер можу говорити про це. Через свої сумніви та нерішучість я фактично сама прирекла своїх дітей на три тижні жаху.

І найприкріше в цій ситуації, що ми ж готувались до втечі!!!

Я чітко все планувала ще до війни. Коли говорили про можливе вторгнення, лякали війною.

Я закупила необхідні речі, склала все в рюкзаки.

Я щовечора перед сном продумувала, що важливе потрібно забрати з квартири, коли поїдемо.

Я сантиметр за сантиметром проходила подумки

кімнатами та занотовувала в думках, де лежать важливі речі. Я ретельно готувалась.

Я багато читала про те, що цивільним потрібно одразу їхати з місця, якщо починаються поряд бойові дії.

Я знала, що дітей треба вивезти.

Я все знала.

А потім, коли потрібно було підтвердити та виконати раніше узгоджене рішення, я почала зволікати.

Як і тисячі інших містян.

Та це мене не виправдовує.

Я ж чітко знала, що потрібно робити.

Але я слухала друзів та родичів, які радили почекати.

А раптом все швидко закінчиться?!

Навіть не так! Всі були переконані, що це швидко закінчиться. Казали - да ось-ось кінець війни! Бо такого ж просто не може бути в 21-му столітті. Це ж абсурд!

Абсурд - це самі росіяни. Вся їх орда - це повна відсутність розуму та логіки. Ми це зрозуміли, коли буквально за 3-4 дні опинились в пеклі. Це єдине, чим я можу себе хоч трохи виправдати. Все відбувалось дуже швидко.

Ми вже на 3-й день готові були їхати з міста. А тут раптом губернатор у своєму зверненні заявив, що наші ж військові замінували всі виїзди з міста. Виїхати неможливо. Так він сказав. Я ще добре запам'ятала його фразу: «Для тих, хто не зрозумів - виїзди з міста заміновані. Не ризикуйте».

І ми вирішили не ризикувати. Навіщо ж їхати самим на міни. Губернатор запевняв, що в місті, в підвалі - безпечніше. Ми йому вірили.

Пізніше з'явилась ще інформація, що, мовляв, міст через річку Десна підірвали. Щоб ворог не пройшов. Ми зрозуміли, що ми в пастці. За словами губернатора, ми в пастці, яку зробили наші ж військові чи тероборона.

А потім з'ясувалось, що то все була жахлива дурна брехня!!! Виїзди ніхто не мінував. Весь цей час з Чернігова тікали люди на своїх автівках.

Коли ця брехня відкрилась, нас почали залякувати іншим. Казали, що орки розстрілюють машини втікачів. І це була правда. Розстрілювали. Але таких випадків було кілька. А врятованих людей на машинах - тисячі.

Далі губернатор переконував людей, що їхати не варто, бо то дуже ризиковано.

50/50 - зможете-не-зможете, обстріляють-не-обстріляють.

Ок.

А як в місті рахувати вірогідність обстрілу?

Вже на 4-5 день орки гатили по нам артилерією щогодини!!!

Єдине, в чому я погоджуюсь з губернатором - рішення про виїзд з міста кожен мав ухвалити сам.

Ми ухвалили.

Нам вдалось.

Дякую Богу та всім святим, які нас вивезли з того пекла!

- 23 БЕРЕЗНЯ -

Рашисти підірвали міст через Десну. Ще до війни, а потім і під час бойових дій - це був один з найстрашніших сценаріїв для мене. Авто-

мобільний міст через Десну ніби з'єднував Чернігів зі світом. Нема мосту – нема світу. Повна ізоляція.

Раніше з Чернігова можна було виїхати ще через селище Шестовиця. Там теж є міст. Але тепер його обстрілюють. А може вже й захопили. Їхати туди не можна було майже з перших днів. Небезпечно.

Є ще два мости - залізничний та пішохідний. Обома можуть користуватись військові. А ось цивільні - навряд. Для мирних мешканців тепер шляхів порятунку майже нема.

Я бачила відео знищеного мосту в інтернеті. Ця «артерія життя», яка кілька тижнів рятувала місто від повної блокади, тепер лежала в річці.

Розбомблена, понівечена залізна конструкція.

Залишки знищеного автомобільного мосту
на дорозі Київ - Чернігів

- 24 БЕРЕЗНЯ -

Вчора ходила в перукарню. Дивне відчуття. Мила приємна дівчинка відрізала пасма волосся та розпитувала.

Банальні питання ввічливості - звідки приїхали, чи знайшли житло і т.д.

Їй було трішки цікаво, але загалом - питала просто так. Щоб клієнтка була не подумала, що вона не цікавиться війною.

А мені менш за все хотілось говорити. Особливо про війну та пережите. Хотілось мовчати та насолоджуватись ранком.

А потім дівчинка сказала, що вона б не змогла отак, як ми, поїхати з дому. Мені стало смішно. Вона не змогла б!!!

Та ти бігла б пішки до кордону, дитино, якби побачила хоча б частину того, що бачили і чули ми.

Я нічого не відповіла.

Немає сенсу пояснювати весь жах війни для мирного населення. Доки людям на голови не падають бомби, доки в їх домівки не влучають ракети - вони не розуміють. Думають, що то десь там. Далеко. У них такого не може бути.

Ми теж так думали.

А потім за кілька днів орки перетворили життя сотень тисяч людей на пекло.

З перукарні хотілось втекти. Просто на вулицю. Неможливо жити у війні, але складно після неї адаптуватись в мирному місті. Вони не розуміють. А нам важко розповідати. Та й бажання нема.

Ходимо з сестрою по місту щодня. П'ємо каву. Навіть сиділи в парку біля церкви на пагорбі. Все добре.

Але постійно відчувається якийсь незрозумілий дискомфорт. Я кілька днів не могла зрозуміти, що не так. Сьогодні подумала, що ми, мабуть, просто не можемо розслабитись. Не можемо забути звідки ми втекли. Навіть в мирному та спокійному місті - ми як стиснені пружини. Постійно в напрузі. Поки що.

Скільки часу має пройти?

Чи зможемо колись забути?

Сьогодні - місяць з дня початку війни.

Дата.

Що маємо?

Війна триває. Вона нікуди не ділась. Ворог руйнує міста та села. Вбиває людей.

Половина України у вогні. Вся країна живе в страху.

Ні, ми не боїмося рашистів. Нам страшно за дітей, за батьків, за родичів та друзів. Боїмося когось втратити.

А орки хай горять у пеклі!

Місяць, за який ми навчились жити на війні та тікати від неї.

Ми навчились жити в підвалах.

Ми навчились жити одним днем та приймати швидкі рішення.

Ми нарешті зрозуміли, що головне в житті. Життя. Все інше - дрібниці.

Для нормального існування потрібно небагато. Вода, їжа, тепле житло та трохи одягу. Коли ти голодний - несмачної їжі не буває. Коли мало їси - реально можна схуднути.

Речі, квартири, машини - це не те, за що варто гинути. Без всього цього можна обійтись.

Раніше ми навіть не знали, що можна когось так ненавидіти. Тепер знаємо.

Місяць втрачених сподівань.

Війна триває. У росіян великі втрати, але ж і у нас не малі.

Сьогодні багато чого не договорюють. Насправді ми не знаємо реальних втрат серед наших хлопців.

- 26 БЕРЕЗНЯ -

Війна не відпускає. Навіть тут, в мирному місті на кордоні, ми не можемо забутись. Постійно думаю, що треба встигнуть зробити. Встигнути до чого?! Сама не знаю.

Звичка. Звичка планувати все так, щоб встигнуть.

Приготувати їжу.

Нагодувати родину.

Купити необхідне.

Випрати брудне.

Помити посуд.

Зашити порване.

Багато чого треба тепер встигати робити терміново.

Це вже в голові.

Не можу нічого з цим вдіяти.

Ми вже майже тиждень у відносній безпеці. Тут не стріляють. В магазинах є фактично все - аби тільки твої гроші. Я сьогодні навіть купила собі нові джинси. Старі штани вже ношу місяць, майже не знімаючи. Може й не треба було купляти? Спочатку до дірок заносити старі, а потім вже витратитись? Але чомусь так шкода стало саму себе! В магазині я побачила своє відображення у дзеркалі, і мені стало так боляче і сумно, що я зва-

жила на попку. З дзеркала на мене глянула якась змучена, негарна, виснажена і фізично, і морально, налякана жінка. Це була я.

А потім ми з братом купляли продукти в магазині. Багато продуктів. Ця звичка теж з'явилась під час війни - купувати чимало їжі і не шкодувати на це гроші. Хтозна, що буде завтра, і чи зможемо ми придбати хоча б хліб?

Їжа для біженців

Аднями ми з Матвієм ходили в місцеву їдальню для біженців. Там годують безкоштовно. Спочатку потрібно взяти талончик. За ними черга. Жіночки у віконці ретельно випитують хто ви, звідки, де тут проживаєте.

Потім йдемо в їдальню. Там одразу сідаємо за стіл. До нас за секунду підходить хлопчик - волонтер. Розповідає які страви сьогодні пропонують. Вибір невеликий. Замовляємо борщ, перлову кашу, вермішель, чай-каву.

Хлопчик кудись йде, але за секунду повертається вже з нашим обідом.

На столі листівка - просять з'їдати все. Показую Матвію. До війни мій хлопчик був досить перебірливий в їжі. Потім в підвалі їв мовчки все, що я могла приготувати. Тепер радіє будь-якій нормальній їжі з «мирного світу».

Ми з'їли все. Було дійсно смачно. З'їли швидко і пішли. До великої зали постійно приходили і приходили нові люди.

Закордоння

Сьогодні говорили про можливий переїзд за кордон. Можу виїхати тільки я з дітьми. Ще сестра Оля, якщо захоче. Ані чоловік, ані брат виїхати не зможуть. Це єдине, що нас зупиняє. Я не хочу розлучатись з рід-

ними людьми. Ми й так вже багато втратили.

Не знаю, що робити. Поки є час, буду думати. Поки тут спокійно і не стріляють.

Та у разі найменшої небезпеки - підемо на кордон. Головне сьогодні для мене - безпека моїх дітей.

- 28 БЕРЕЗНЯ -

Тиждень життя в місті, де не стріляють. Наше життя стало схожим на «день бабака» з відомого фільму. Кожен наступний схожий на попередній. Ми щодня намагаємось щось змінити, покращити в своєму теперішньому існуванні, але все одно, наче стоїмо на місці. Наче загрузли в липкій теплій багнюці, і не можемо з неї вибратись.

Я постійно інстинктивно готуюсь до продовження нашої вимушеної подорожі. Готуюсь перетнути з дітьми кордон. Сподіваюсь цього не станеться. Не хочу, щоб наша родина розлучалась бодай на кілька годин. Та розумію, що у разі небезпеки - треба тікати ще далі. Заради дітей.

Сьогодні хотіла відпочити. Та згадала, що потрібно купити краплі для носа, окуляри та лінзи. Бо якщо таки доведеться їхати за кордон - те все краще мати. Купувати там такі речі дорого. Так люди кажуть.

Планування та підготовка мене трішки заспокоюють. Коли розумію, що я готова до будь-якого розвитку подій, стає легше на душі.

Я весь час боюсь не встигнути. Боюсь знову втратити час.

Коли вийшла в місто по окуляри та лінзи - лунала сирена. Тепер у мене дивна реакція на неї. Мені не страшно. Вона мене дратує.

А ще дратують люди, які її бояться. Особливо ті, хто робить це надто емоційно, епатажно. У них перелякані обличчя, стривожені погляди.

Весь їх образ - це суцільна особиста трагедія. Вони дуже страждають. Вони такі серйозні і заморочені власною безпекою. Біжать терміново ховатись у найближчі укриття. А потім виходять звідти горді, що виконали всі інструкції, що зробили все правильно.

А я в цей час насолоджуюсь весняним містом, де ось-ось все зацвіте і зазеленіє.

І ні - я не героїнка. Я не смілива. Я понад усе боюся вибухів. Байдуже яких - з артилерії, від ракет чи авіабомб. Я навіки налякана людина.

Але сирена це ж не страшно!!!

Мені не страшно.

Особливо, коли тривогу оголосили по всій країні.

Страшно, коли сирени немає. Вона зламана і більше не гуде. А ти знаєш, що воно вже десь летить. І за кілька секунд десь вибухне. А ти про ту міну, ракету, чи снаряд дізнаєшся, коли вже буде пізно тікати. Бо коли щось свистить, гуде і реве в повітрі - то вже пізно рятуватись. Можеш тільки лягти на землю і молитись. Щоб впало якомога далі.

Тому сирена мене не лякає.

Це наче щось з мирного життя.

Щось таке, чого на справжній війні вже немає.

І тому всі ці люди, які пафосно бігають до сховищ, мене дико дратують. Таке враження, що їм не вистачає трагізму в житті, і вони намагаються його собі нафантазувати. Хоча загалом, саме вони роблять все правильно, коли тікають в укриття.

Але мені після того, як ми варили їжу на багатті біля підвалу, і не тікали навіть під час обстрілів, бо хто ж тоді суп доварить, і що тоді будемо їсти - важко дотримуватись усіх цих правильних дій.

Не можу.

Коли чую сирену, хочеться купити кави, сісти на набережній з сигаретою і насолоджуватись краєвидом.

Окуляри та лінзи я сьогодні таки купила. Хоча довелось трохи почекати продавця, доки той вийде з бомбосховища. Ледь стрималась, щоб не наговорити грубощів, коли він почав пояснювати про важливість його життя, і про те, чому він ховається в укритті в той час, коли жінки-продавчині спокійно залишаються біля прилавків.

Якби знала де купити окуляри в іншому місці - пішла б одразу. Але в нього була найменша ціна. А мені потрібно тепер трохи економити кошти. Тепер їх є куди витратити.

Новини з Чернігова

Дзвонила свекруха. Розповідала, що нового в нашому блокадному місті.

Дали світло. А вода піднялась аж до першого поверху. Опалення нема.

В магазинах з'явилося трохи продуктів. Свекор ходив у найближчій супермаркет. Купив сосиски, сардельки, оселедця і мороженого мінтая. Розкіш.

Ціни, каже, шалені, але добре, що хоч таке є.

Гуманітарки більше не дають.

Свекри вчора ночували в квартирі. Вперше за багато тижнів.

Включили обігрівач і грілись.

Та вночі орки так обстрілювали місто, що будинок хитався.

Зранку зібрали речі і знову спустились в підвал. Там, кажуть, спокійніше.

Я не читаю новин. Тільки заголовки.

Їх достатньо, щоб зрозуміти. Все погано. З кожним днем ситуація в Чернігові стає все гіршою. Те, що дали світло-газ-воду - це добре. Але ми розуміємо, що все це ненадовго. Та й не в усіх районах міста все те є.

Продуктів у місто не завозять. Немає мостів - немає шляху. Виїхати та врятуватись люди не можуть. Через Десну тепер можна хіба що на човнах. Підозрюю, що люди так і робитимуть.

Спочатку човни, а там пішки або автівками, якщо вони будуть.

- 31 БЕРЕЗНЯ -

Крайній день найстрашнішого місяця мого життя.
21 день в блокадному Чернігові.
Три дні шаленої дороги.

Решта - повільне повернення до стану звичайної людини.

Сьогодні доня їла пиріжок з вишневим варенням. Звісно, все навколо було в тому варенні, включно з нею самою. Знімаю з неї рожеві лосини і кричу чоловіку, що їй потрібно випрати, бо вони солодкі.

І тільки за хвилини приходить усвідомлення - наскільки це прекрасно!!! Рожеві штанці у вишневому варенні! Це найкраще, що можна сьогодні почути. Як багато сенсу у цих простих словах. Вони означають, що у нас все добре.

Ми не просто в безпеці, а навіть можемо їсти пиріжки.
Вишневе варення - як символ мирного життя.

Мирної України.

Вишня - то наше все. Вона у нас скрізь.

Терпка, іноді солодка, а частіше з кислинкою, пахуча
та смачна.

Це наша українська вишня.

І варення з неї виходить дивовижне.

А в пиріжках - то найвища насолода!

В Ужгороді сьогодні йшов дощ. І це теж прекрасно.
Люблю дощ. Він для мене провісник чогось гарного.

Родичі, у яких ми живемо, вчора вже садили картоплю.
Теж одвічна тема для українців. Посаджена картопля -
то для нас найкращі інвестиції в майбутнє. То наша віра в те,
що ми перемаємо і все буде добре. Віра в наше військо.

Віра в на самих.

Пуша

Мій брат приїхав в Ужгород не сам. Великий - майже
під два метри бородатий дядько виїхав з блокад-
ного міста з маленькою шиншилою на ім'я Пуша. Каже,
не міг кинути пухнасту на голодну смерть.

Проїхав з тим гризуном півкраїни - з півночі на
захід. Віз в маленькій клітці, яка раніше слугувала їм як
переноска. В тій клітці бідна налякана тваринка сиділа
всі три тижні з братом, його дружиною та її батьками в
холодному підвалі. А потім під обстрілами тікала з міста.

Перше, що зробив брат, коли приїхав в Ужгород -
побіг за кормом для шиншили. Вона, бачте, шо попало
не їсть. Купив їй найдорожчий.

Наступного дня купив Пуші більшу клітку.

Потім придбав колесо солі, щоб гризла та камінь, щоб зуби точила.

А ще купив вулканічний пісок, щоб шиншила могла покупатись. Ті гризуни отак миються - в піску.

За весь цей час собі не купив майже нічого.

Дивні бувають люди у стресових ситуаціях. Кожен показує свою суть. Хтось думає тільки про себе, а інший рятує того, кому важче, ніж йому самому.

Сьогодні шиншила в безпеці та майже задоволена життям. Їсть смачний корм, гризе сіль, точить камінь та купається у вулканічному піску.

Потім брат розповів, що у нього був вибір - взяти з собою в дорогу деталі від комп'ютера чи шиншилу. Деталі дорогі. Їх у разі потреби можна було продати. Але він взяв із собою Пушу. Маленького наляканого гризуна. Вивіз її під обстрілами з пекла.

- 1 КВІТНЯ -

Чернігів знову обстрілюють. Читаю заголовки новин в інтернеті. Весь текст - ні. Не можу. Надто багато болю.

Нестерпно болить душа за всіх і все. Ні, я не хочу повернутись, і мене не мучать докори сумління, що я втекла. То абсолютна дурня - ті докори. То емоційний квест для тих, кому мало вражень від війни. Для тих, хто не сидів у підвалі під обстрілами. Для тих, кого війна майже не торкнулась.

Вони сидять в інтернеті і маніакально шукають найстрашніші новини. А потім з великими очима і чомусь майже пошепки, але неодмінно з якимсь хворим захопленням, переповідають те все один одному. А потім жаліють

тих, хто зараз в пеклі війни. Але найбільше жаліють себе. Бо то ж вони переживають такі емоції, їм від того погано.

Не можу те все слухати.

А увечері знову дзвонила свекруха. Каже, що у них все більш-менш. Дали газ. То вони собі готують тепер шикарні вечери. Сьогодні був заходод з різного м'яса, піца і ще щось. Багато всього.

Все це свято шлунку вимушене. Немає електрики. У людей в холодильниках та морозильних камерах пропадає купа продуктів. Ото й шикають.

Чоловік каже:» То ви хоч по сто грам наливайте до такого столу!»

«Та якось і на думку не спадає таке»- розгублено відповідає свекруха.

Продукти, які ще раніше їм роздали як гуманітарку, вона приховала.

По-перше, там все на якійсь іноземній мові написано, і свекри не можуть навіть зрозуміти, що то їм дали.

А по-друге, то все якісь консерви, тому їх можна залишати на потім.

А ще у них біля будинку викопали два туалети. Це місцевий водоканал порадив. Так і сказали - копайте вигрібні ями та туалети біля багатоповерхівок. Каналізація не працює.

Попередили - якщо люди будуть користуватись унітазами, то ризикують забити труби і потім всі ті відходи людського організму спливуть в підвалах та на перших поверхах. А то вже буде біда. В підвалах тепер більше мешканців, ніж в квартирах.

Свекруха бідкається, що їй важко буде бігати в туалет з 7-го поверху і назад. Це коли у квартирі залиша-

тимуться. Думують, що краще ходити на відро, а потім виносити.

Воду свекор тягає від колонки, коли туди підвозять генератор.

Телефон бігають заряджати до жіночого монастиря. Там теж інколи працює генератор.

У людей в блокадному місті справ багато. Щодня мусять вирішувати купу проблем, аби вижити.

Все те, чим раніше користувались навіть не замислюючись - тепер дуже складно знайти. Всі прості речі з минулого тепер на вагу золота.

Я не можу повернутись

Спочатку нам потрібно відбудувати себе, свої душі. Потрібно зібрати по шматках своє розбите серце, зламану психіку. Тільки тоді ми зможемо відбудувати місто, країну.

Тим, хто виїхав одразу, легше тепер повернутись назад. Для них дім лишився затишним комфортним місцем.

Для моєї сім'ї тепер Чернігів - це місто, де нас безперервно обстрілював ворог. Де нас поливали з артилерії так, що ми не могли навіть визирнути з підвалу.

Чернігів - це ночі, коли обов'язково прилітав літак і скидав бомби.

Наш дім - це місце, де ми жили в темному, холодному підвалі.

Наша квартира давно перестала бути затишною.

Натомість перетворилась на небезпечне місце, де ми інколи їли несмачну, нашвидкуруч зварену їжу. Їли і чекали, що в будь-який момент почнуться обстріли

та вибухи. І тоді треба все кидати і бігти знову в підземелля. Наше існування перетворилось на якесь коло жахів, з якого ми не могли вирватись.

Ми не можемо повернутись.

Не тепер.

Моя дворічна донечка кілька тижнів у мирному Ужгороді боялась виходити на вулицю. Плакала і кричала. Думала ми знову понесем її в підвал. Налякана маленька дівчинка.

Трохи дратують люди, які «ура-патріотично» повертаються назад. При чому голосно про це заявляють. Пишуть в соцмережах ліричні пости про свою любов до рідного міста, про те, що вони не можуть довго бути деінде.

Це люди, які виїхали в перші ж дні війни. Вони не бачили нічого.

В їх житті не було вибухів, ракетних обстрілів, безперервної артилерії, нічних літаків з бомбами. Не було нічого з того, що лякає на все життя. Вони спокійно відсиділись за кордоном або на заході країни. Найбільші їх хвилювання були після перегляду новин, де політики та військові розповідали добре якщо відсотків 10 реальної картини.

А ще вони дуже хвилювались, коли не отримували всієї бажаної допомоги. Особливо від інших держав.

Ті ж, хто сидів в блокадних містах або взагалі під окупацією, сьогодні радіють шматку хліба та ковтку води.

Перше, що я купила в магазині у Вінниці, був хліб. Багато хліба. Тепер в моєму житті завжди буде багато хліба. І води.

Мої друзі, які всі ці страшні тижні просиділи в Чернігові, перше, що зробили, коли з містом відновили сполучення - виїхали з нього. Розбиті. Зламані. Хворі.

Нам всім потрібна допомога і відновлення. Перш за все людям. Потім будинкам.

- 4 КВІТНЯ -

Буча.

Немає слів. Тільки сльози.

Все те, чого я боялась у війні - все те сталося в Бучі під Києвом. А ще в Ірпені. А ще в Бородянці.

Складно передати відчуття від тих фото, які бачиш в інтернеті. Ти ніби там і бачиш все на власні очі.

Ось люди - прості мирні мешканці. Їм зав'язують руки білими стрічками, а потім холоднокровно вбивають. Просто так. Це розвага для орків.

Війна не має обличчя. Її візуалізація - це оскаженілий писк страшної потвори. Вона всіх робить схожими на себе. Мразота, яка катувала, гвалтувала і вбивала людей в маленькій мирній Бучі - це не люди. Вони вихідці з пекла. На планеті Земля їм нема ідентифікації. Вони мають повернутись туди, звідки вилізли. В пекло.

Я не жорстока людина. Я не переношу сцен насильства навіть у кіно. Але тепер я хочу бачити, як їх вбиватимуть. По одному. Повільно. В Бучі. На місці, де вони катували ні в чому не винних українців.

Я хочу, щоб разом з тими катами, туди на собачих повідках притягнули їх мам та дружин. І щоб ті сучки теж дивились на страту. А потім тих хвойд посадити у кам'яні мішки і полишити там здихати. Бо то

вони - жінки, прекрасна стаття - посилали ту свою нежить вбивати українців. Бо то вони, мотивували їх на гвалтування та катування українок. То вони телефоном замовляли вбивцям - що вкрасти з наших осель. Вони - замовниці того жахиття, яке сталось в Бучі, Гостомелі, Ірпені. І цей список буде продовжений. Ми ще тільки починаємо збирати та хоронити вбитих та закатованих. Ще буде багато міст, сіл, хуторів.

Сьогодні дізнались про село Ягідне. Це Чернігівщина. Там орки тримали 350 людей в підвалі. 27 днів тримали. Живі були поряд з мертвими.

Людей катували по всіх селах, де зупинялась орда.

За що??! Навіщо??! Прості солдати знущались над мирним населенням. Просто так. Хіба таке можливе сьогодні? В сучасному світі?

Ми ніколи цього не пробачимо. Ми на генетичному рівні передамо цю ненависть своїм нащадкам.

Горіть в пеклі, росіяни!

Зникни назавжди, расея!

- 5-6 КВІТНЯ -

Чернігів ніби вільний. Орки відійшли. Трохи відновили сполучення. В місто поїхала гуманітарка. Не знаю кому і як її роздають.

Люди в соцмережах жаліються, що не бачили і не бачать ніякої допомоги. Кажуть, її як возили, так і возять, тільки в більш-менш безпечні райони міста.

Не всім.

В місто поїхали різні діячі. Піаритися. Це ж круто сфоткатися на фоні розбомбленого кінотеатру чи

готелю Україна та сказати щось епічне для нащадків.

А ще, якщо пощастить, можна вручити якусь свою особисто привезену гуманітарку, і в емоційному пориві зробити селфі зі змученою жінкою на фоні руїн її будинку.

А війна ж триває. Тому треба встигнуть зробити красівенний піар. Раптом орки повернуться. Чи вирішать нагадати про себе салютом з ракет. А це небезпека. Шановним гостям треба встигнуть втекти зі стрьомного міста, яке дивом вистояло.

Дивом. Інакше не можна ніяк пояснити.

Древній Чернігів не мав жодних шансів. Його списали ще на початку.

Мій Чернігів - це те місто, яке готові були принести в жертву. Його не розглядали, як серйозну перепону. Чернігів, як сто років тому Крути, мав лише затримати ворога, щоб Київ встиг побудувати грамотну оборону.

А Чернігів зупинив орків. Наші воїни зупинили орду. Прекрасна річка Десна допомогла. Все зіграло так, як і мало бути. Мій Чернігів вистояв тоді, коли в нього ніхто не вірив.

Ще на початку війни з екрану телевізора чула, як президент присвоїв Чернігову звання міста-героя. В той момент мені захотілось додати - «посмертно».

Не сказала.

Тільки подумала. Подумала і сама злякалась.

А тепер розумію, що звання міста-героя Чернігову таки давали посмертно.

Вони вже тоді його поховали.

Як і Суми.

Як і інші міста, які потім орки рівняли з землею.
Тобто в нас не вірили навіть наші????

- 7 КВІТНЯ -

Кацапня відійшла за поребрик. Не вірю, що з кінцями. Наші військові кажуть, що орки всі сили двинули на Донбас.

Не вірю і боюсь, що повернуться.

Бачу в інтернеті фото кладовища, яке з'явилося в лісі чи парку десь в місті. Там у траншеях ховають загиблих містян. В братських могилах. На міському кладовищі поки не можна. Його розбомбили та замінували. Там ще досі небезпечно.

Мер та губернатор просять людей, які виїхали раніше, не повертатися поки в місто. Комуś нема куди, бо будинок в руїнах. Для тих, чиї оселі вціліли, теж не просто. Немає води, газу та електрики. Про опалення вже навіть мова йде. Поступово все відновлюють. Але поспішати нема куди.

- 10 КВІТНЯ -

У повітрі приємно пахне кавою та шоколадом. На столику чашка з еспресо, цілий заварник чаю та чорничний чизкейк.

Ще кілька тижнів тому я і уявити не могла такої розкоші. Навіть не так! Я не хотіла такого уявляти. Не дозволяла собі. В темному, холодному, сирому підвалі думати про смаколики в затишному кафе просто неможливо. Це було б знущання.

А сьогодні так.

Ми в кафе. Смаколики на столі. Нам тепло і смачно. Різниця в часі - кілька тижнів.

А увечері ми ходили до родичів. Нас пригощали вином. Домашнім і смачним.

Життя змінилось. Ми змінились. Назавжди. Ніколи не буде так, як раніше.

Ми не будемо такими, як раніше.

В теплому та затишному Ужгороді не можу не думати про те, що орки зробили з моєю країною. Щодня читаю невимовно страшні історії з війни. Про родини, які розстрілювали. Про людей, яких катували. Про дітей, які тепер сироти.

Хлопчик приносить консерви на могилу своєї матері. Вона померла від голоду. Поховали біля будинку. Дитина щодня гуляє біля могили матері. А коли в місто привезли гуманітарку, маленький хлопчик носить ту їжу мамі.

На очах матері вбили доньку.

На очах доньки розстріляли матір.

Людей розстрілювали просто на вулиці. Хтось вийшов покурити, інший виносив сміття, третій ніс їжу родині.

Це невимовний жах.

Коли читаєш все це - хочеться кричати, плакати, вбивати.

Як таке взагалі може відбуватись в сучасному світі???

Хто відповідь за ці злочини?

Яку кару понесуть ці істоти?

Чому вони взагалі існують?

Повторний наступ?

В соцмережах почали активно ширити та обговорювати тему повторного наступу. Кажуть, все можливо. Страшно.

У орків новий генерал. Пишуть, що то найбільш жорстока потвора, яку могли призначити командувати тією ордою.

Не могу навіть думати про те, що той жах може повторитись. Артобстріли, ракети, літаки з бомбами. Це не повинно повторитись.

Навчання під час війни

Завтра Матвій має поновити навчання. Дистанційно. Яюсь дивно все це. В місті майже не залишилось дітей. Їх вивезли. Кого на захід країни, когось за кордон. Ті ж, хто лишився, навряд мають умови для навчання.

Чи питали, що у тих дітей є з продуктів?

Чи є світло в оселях?

Чи є взагалі де жити?

Яке навчання, коли в місті навіть каналізація не працює???

- 20 КВІТНЯ -

Я поступово звикаю до гуманітарки. Раніше ніколи б не пішла за безкоштовними речами. Тепер для мене це норма. Це допомога, яку дає нам світ. Вона нам дійсно потрібно. То чому б і ні?

Сьогодні отримали побутову хімію від Червоного Хреста. Стандартна картонна коробка. В ній багато потрібних речей. Туалетний папір, зубна паста та зубні щітки, пральний порошок, прокладки, мило, станки для гоління, шампунь.

Дали одну коробку на родину. Цього достатньо для нас всіх.

Щоб отримати, відстояли хвилин 30 у черзі. Поки

стояли, почули багато цікавого. Виявляється, ті коробки з милом та туалетним папером давали тільки тим, хто вже має довідку внутрішньо переміщеної особи. Дають один короб на п'ять осіб. Потім діліть як хочете. Стало зрозуміло, чого люди, отримавши гуманітарку, не йдуть додому, а кубляться навколо тих коробок, щось перебирають. Ділять.

Цікаво, як розбираються з трьома зубними пастами та трьома пакетами прального порошку. Ділять-то на п'ятьох.

Довідку я отримала кілька днів тому. Зі мною в черзі за гуманітаркою була сестра та син. Ще показала дівчині, яка нас реєструвала, штамп в паспорті, що у мене є і донька. Нам дали коробку на родину.

У дворику Червоного Хреста сьогодні була ще одна черга. Сказали, за ковбасою. Давали ще якісь продукти, але головною в тому списку була саме ковбаса. Та вона закінчилась ще за годину до нашого приходу. Проте черга за продуктовими наборами все одно стояла. Сестра каже, бачила там пачки вермішелі. Люди з голодними переляканими очима нервово чекали, коли почнуть знову роздавати продукти.

Ми не стояли. Хай продукти дають тим, кому вони дійсно потрібні. Ми не голодуємо.

Допомога - це не соромно

Як отримувала довідку переселенця - то окрема історія. Написала цілу статтю про це. З порадами для тих, у кого цей шлях тільки попереду.

Якби мені хто те все розповів раніше, я була б вдячна. Інформація полегшує життя. Справді. Я тепер

трохи по-іншому ставлюсь до своєї професії. Журналісти таки важливі. У них своя роль.

А весь цей мій шлях біженця - то неоціненний досвід. Я навчилась багатьом речам. Не соромитись просити і брати допомогу. То ж хтось старався саме для нас. Навіщо відмовлятися?

Говорити з людьми. Незважаючи на мою професію, спілкування останнім часом для мене було майже неприємним. Розмовляти чомусь було важко. Тепер ні.

Ритись в ящиках із вживаним одягом. Раніше я ніколи не ходила в секонд-хенди. Тепер копатись в коробах з речами, які вже хтось носив, то норм.

XXX

Хотіла купити знамениту марку «Рускій корабль, іди на хуй». Ніде немає.

Навіть подрузі дзвонила в Конотоп, просила. Вона начальниця поштового відділення. Каже немає. Їм всього прислали тільки 12 штук. Розібрали свої.

Шкода, звичайно. Буду ще шукати.

В моєму житті штиль. І я надзвичайно цьому радію. Спокій це прекрасно.

Наше розмірене життя порушує іноді тільки навчання сина.

На моє велике здивування, Чернігівські школи таки поновили навчальний процес. Щоправда, дистанційно. Тепер у нас знову конференцій-онлайн та багато писанини.

Довелося навіть зошити купити. Трошки. Пишемо в одному зошиті одразу по кілька предметів. Байдуже на все тепер.

Не знаємо скільки дітей з нашого класу змогли повернутись до навчання. Думаю небагато. Хтось виїхав за кордон, хтось в інший регіон. Не у всіх є можливість.

Цікаво, що і вчителі далеко не всі з'явилися. У перший тиждень завдання на сайт школи виклали лише кілька. На другому тижні, з 18-го квітня, вчителів побільшало. Але все одно ще не всі.

Треба закінчити 8-й клас. Матвій старається.

XXX

Багато гуляємо по Ужгороду. Гарне місто. Мріємо купити тут будинок.

XXX

Востанні дні в Україні відбулось багато чого. Маріуполь в блокаді. Ізюм, здається, теж. Про Херсонську область майже нічого не кажуть, і це страшно.

Люди живуть в окупації.

Люди, які цього не хотіли і боялись. Тепер вони виходять на акції протести.

А їх розстрілюють.

Ми багато чого просто не знаємо.

Скільки ще населених пунктів в руках та під прицілом орків?!

Ще нічого не скінчилось. Світ боїться кацапської ядерної зброї. Вони дуже тим стурбовані. А в цей час українці гинуть від голоду та зневоднення в бомбосховищах.

Людей ховають прямо в дворах будинків.

Мирних мешканців розстрілюють просто так. Бо оркам нудно.

Світ цим теж стурбований. Але уявна загроза турбує Європу все ж таки більше.

Потонув крейсер «Москва». Багато про це говорять у ЗМІ. Рахують скільки там москалів згинуло. Кажуть з 500 врятували тільки півсотні.

Президент Зеленський днями озвучив приблизні втрати української армії. Три тисячі життів. Правда це чи ні, будемо знати пізніше. Попереду битва за Донбас.

Арестович каже, що вона вже почалась.

Молюсь за тих, хто там лишився з мирних мешканців.

Молюсь за наших воїнів.

- 30 КВІТНЯ -

Останній день квітня.

Кривава весна.

Розстріляна країна.

Коли вже ті мольфари вгадають нарешті?

Маю надію на сьогоднішній день.

Ми всі сподіваємось.

XXX

Ранкові прогулянки Ужгородом для нас вже стали звичними.

Ми радіємо сонцю, квітам, зеленим листочкам.

Ми бачимо те, на що багато років не звертали уваги.

В своїй щоденній метушні ми не встигали жити.

Жити і насолоджуватись цим життям.

Воно ж бо прекрасне!

Як співають весняні птахи! Не можна наслухатись того співу!

А як цвіте сакура! Неможливо насититись тим ніжним рожевим квітом! Він так личить маленькому комфортному місту!

Ужгород весною майже увесь вбирається в рожевий колір різних відтінків.

Немає тут тільки брудно-рожевого.

Немає того просякнутого війною та підвалом страшного кольору.

Ніжно-рожевий Ужгород дуже пасує моїй маленькій Катрусі.

Вона й саме, наче квітка сакури, цвіте щодня і радує нас.

Матвію теж подобаються рожеві дерева. Каже, вони пахнуть йому чаєм. Він любить просто блукати вулицями, роздивлятись старовинні будинки та чудернацькі дерева і рослини.

День дивних людей

Сьогодні зранку в центрі міста ми побачили дивного чоловіка. Він просто сидів на лавці і дивився кудись перед собою. Дивився наче в порожнечу. В ньому самому була порожнеча.

Одяг на ньому був брудний, старий та занадто жаркий для теплої ужгородської весни. Поряд з чоловіком стояло кілька валіз та рюкзаків. Це був біженець. Людина, яка вирвалась з пекла. Увесь його вигляд говорив наскільки кому байдуже до всього. Насамперед до думок інших людей.

Коли я наважилась глянути на нього ще раз - він посміхався. Дивився в небо і комусь там посміхався. Він був щасливий в той момент. Він врятувався.

Ми пішли далі. Хотілось плакати. Від болю. Від відчаю. Від радості за того чоловіка на лавочці, який приїхав з війни в мирне місто.

За півтора місяця ми вже майже звикли до нормального життя. Ми не хочемо думати про війну, але щогодини читаємо новини про неї. Нам не так страшно, як було в Чернігові. Ми ніколи не забудемо, але відчуття притуплюються.

Не так боляче. Не так моторошно.

Чоловік на лавці раптом повернув нас назад до тої жорстокої реальності, від якої ми думали, що втекли.

Другого дивного чоловіка зустріла моя сестра.

Вона саме працювала волонтером у безкоштовній їдальні. До зали зайшов якийсь дивак у теплій зимовій куртці з капюшоном на голові. Спитав чи тут розселяють біженців.

Сестра пояснила, що тут тільки годують, але спочатку потрібно взяти талончик на харчування в сусідній будівлі. Вона саме пояснювала незнайомцю, як туди пройти, коли він нарешті зняв капюшон. Ольга каже, що їй давно не було так страшно. Це був зовсім молодий хлопець. Років 16 на вигляд. Він був геть виснажений. Обличчя сірого кольору, а під очима просто чорні кола.

Хлопець уважно вислухав де можна взяти талони на харчування і пішов. А вже за півгодини повернувся, мовчки віддав талон і сів за вільний столик у кутку. Їв повільно, ніби насолоджувався кожною ложкою.

Після обіду ми ходили у відділення «Нової пошти» забирати посилку з блендером, який нам прислали свекри. Блендер наш. Він з Чернігова. Катрусі потрібно помолоти кашку. Новий курувати дорого. Попросили батьків чо-

ловіка сходити до нас на квартиру, забрати та відправити поштою ту техніку.

І ось ми його отримали! У Катрусі знову буде її улюблена гречана кашка. Все майже як вдома.

Ми саме повертались назад, коли побачили дивну родину на автовокзалі. Вони, як і вранішній дядько, сиділи на лавці в теплих куртках. Брудні, з сірими виснаженими обличчями. Жінка жувала якийсь пиріжок. Її чоловік тримав в одній шматок батону, а в іншій пакетик згущеного молока. Їв. Але найбільше мене вразив їх кіт. Він сидів у переносці і жадібно ковтав щось зі своєї котячої миски. Видно було тільки вуха. Вони аж трусились від зосередження та напруги. Поряд стояли їх речі. Кілька брудних валіз та рюкзаків. Їм, як і вранішньому дядьку, було байдуже до всього. Їм було просто добре, що тут не стріляють. Вони теж приїхали з пекла.

Хотілось підійти і обійняти їх. Сказати, що тепер все буде добре.

Я йшла далі, ковтаючи сльози.

Скільки ще таких біженців ще десь в дорозі? Голодних людей з сірими обличчями та чорними кругами під очима. Скільки їх?

Про тих, хто і досі під обстрілами, неможливо навіть думати. Липкий жах огортає серце і душу, коли читаю новини про Маріуполь. Про Харківщину. Про Херсонщину.

Скільки ще днів цього жаху можуть витримати зламані люди?

Віра

Гортала стрічку новин у Фейсбуці. Там писали про обстріл Києва. Про те, що ракета влучила в житловий будинок. Загинула жінка.

Це була Віра.

Моя знайома редакторка з Радіо Свобода. Це вона загинула.

Я знову, як кілька тижнів тому у підвалі, наче закам'яніла.

Я ніколи не зустрічалась з Вірою особисто. Ми спілкувались телефоном та писали одна одній в інтернеті. Позавчора вона писала мені.

За той недовгий час нашого з нею спілкування мене завжди приємно дивувала її простота та людяність. Вона була завжди своя. Все розуміла.

Віра останній раз дзвонила мені 24-го березня. Питала де я і як. Вона хвилювалась, що зі мною. Знала, що я в Чернігові. Знала, що там постійно стріляють, бомблять, вбивають. Їй було не однаково.

Пам'ятаю, як мене тоді розчулив її дзвінок. Вона подзвонила особисто, щоб дізнатись, що я жива. А сьогодні в інтернеті побачила страшне відео. З розбомбленого будинку рятувальники виносили чорний мішок з тілом людини. То була Віра. Її знайшли тільки наступного дня після вибуху. Ракета влучила прямо в її квартиру.

Колеги написали, що Віра тільки кілька місяців тому її купила. Крихітну квартирку, про яку давно мріяла. Робила там ремонт.

28-го квітня приїхала подивитись що там і як. Чомусь вирішила залишитись ночувати. А потім орки випустили ракету.

Чоловік вичитав десь в інтернеті, що ту кляту ракету корегував хтось з місцевих. Хтось, хто знаходився поряд з Вірою.

- 4 ТРАВНЯ -

Закупи. Знову. Готуємось.
В місцевих магазинах закупаємо крупи, вермішель, консерви, цукор, шоколад. Це все може знадобитись. Раптом що.

Ми вже знаємо, що гроші нічого не варті, коли магазини порожні або зачинені.

Не вірю, що це знадобиться. Але закупи про всяк випадок заспокоюють. З'являється трохи впевненості, що все буде добре. Ми подолаємо весь цей жах. Потрібно тільки запастиись - продуктами, енергією, терпінням.

XXX

Вінтернеті пишуть, що загинув Олександр Махов. Журналіст. Він з Луганська. Вже був на війні. Воював. Працював на передовій і як кореспондент. Не зустрічалась з ним особисто. Бачила тільки на екрані телевізора, в інтернеті. Надзвичайно світлий і позитивний. Він наче випромінював те світло. Завжди посміхався. А тепер його нема. Орки вбили десь під Харковом.

XXX

9 травня наближається. Якась сакральна дата, яку чомусь бояться. Чекають нових жахів. Лякають людину ядерною зброєю. Навіть не знаю, як реагувати.

Боятись немає сенсу. Ядерний вибух - це кінець.

Зупиніть тих клятих росіян, доки не пізно. Це хвора орда.

Знову думаю про втечу за кордон.

- 8 ТРАВНЯ -

Колись (тепер вже в минулому) це був День пам'яті та примирення. Сьогодні залишилась тільки пам'ять. Немає і ніколи не буде примирення. Не буде прощення.

Ті звірства, що чинили росіяни, неможливо пробачити.

Чернігів.

Буча.

Ірпінь.

Бородянка.

Гостомель.

Харків.

Херсон.

Охтирка.

Ягідне.

Окремо - Маріуполь.

Окремо - Азовсталь.

Вчора сказали, що звідти вивезли всіх цивільних. Залишились воїни, поранені, медики. Душа горить, коли думаю про наших хлопців у тому пеклі.

Сьогодні президент заявив, що воєнних можливостей допомогти їм немає.

Справді????

То в Києві бачать тільки можливість покинути українських воїнів помирати.

А вся Україна буде за тим спостерігати?

Жах триває. Невимовний. Без розуміння того, що відбувається і чому. Бо те зрозуміти мозок нормальної людини не може.

Я молюсь за тих наших воїнів, які боронять нашу державу.

Я більше нічим не можу їм допомогти. Тільки молитвою.

Але я лише проста українська жінка, зламана тією клятою війною.

А що ж влада? А військове керівництво? Такі ж безсилі?

Завтра День перемоги.

Сьогодні День страху та чекання. Вся Україна затихла в очікуванні, що учварить той божевільний кремлівський карлик.

Так, ми боїмося.

І це нормально - боятись.

XXX

ВУжгороді осипається рожевий цвіт сакури. Наче килим встеляє асфальт. Гарно.

Сьогодні бачила, як молодий хлопець-прибиральник змітає та рожеву красу до купи разом з іншим сміттям і накидає лопатою у причеп старенького тракторця.

Якось сумно стає, що сакури відцвітають, а їх ніжні рожеві квітки везуть на сміттєзвалище.

Але і залишати опалі пелюстки не можна. Вони ж бо просто зогниють. Навіть красу треба вчасно прибирати, щоб вона не перетворилась на бруд.

- 25 ТРАВНЯ -

День закінчення навчання в школі.
Раніше.
В минулому.

Сьогодні ж це черговий день війни.

Ми в евакуації. У родичів. Все добре.

Доки не відкриваєш інтернет і не починаєш читати новини.

Вашингтон пост пише, що орки знову тягнуть техніку і війська до Чернігівських кордонів. Речниця Чернігівського прикордонного загону заперечує. Каже, рашисти не планують знову атакувати Північ. Ну їй видніше. Вона ж речниця.

А ще в Україні немає солі. Артемівський завод чи розбомбили чи просто зупинили - не знаю. Але він єдиний видобував сіль для українців. Запаси кудись вивезли, але куди - не відомо. В магазинах солі немає. Люди скупили все за один день.

Одні сховали свої мішки із запасами в коморі, інші - перепродують втридорога.

А я ламаю голову - що подарувати мамі на день народження.

Згадала сьогодні наше життя в підвалі. Вкотре розмірковую - як мені вдалось не збожеволіти там?

Тепер розумію, що тоді для мене було найстрашнішим.

Діти.

Діти на війні. Діти в підвалі.

Голодні і брудні. А в очах - надія.

Надія і безмежна довіра до батьків.

Впевненість, що ми їх обов'язково врятуємо.

А ти сидиш і розумієш, що безсилий.

Що ти не можеш вплинути на ситуацію.

Не можеш нічого змінити.

Не можеш врятувати найрідніших.

А вони дивляться на тебе своїми наївними оченятами, і ні секунди не сумніваються, що ти знайдеш вихід і всіх врятуєш.

Нас врятувала їх віра у неможливе.

Люблю.